

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přirodovědecká fakulta

Katedra rozvojových studií

Jitka Jurníková

**ZÓNA VOLNÉHO OBCHODU MEZI ČÍNOU A
SDRUŽENÍM ASEAN: DOPADY NA ČLENSKÉ ZEMĚ**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Syrovátka

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla do seznamu literatury.

V Olomouci 6. května 2011

Podpis

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Syrovátkovi za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jitka JURNÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R08349**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Zóna volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN:
dopady na členské země**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je analyzovat dopady vytvoření zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN na členské země. Práce nejprve popíše historický vývoj ekonomických vztahů mezi Čínou a sdružením ASEAN včetně vytvoření zóny volného obchodu. Stěžejní částí práce bude analýza dopadů zóny volného obchodu na její členské země včetně případové studie na Indonésii. V závěru se práce zaměří na perspektivy dalšího vývoje.

1. Úvod
2. Přehled literatury
3. Vývoj ekonomických vztahů mezi Čínou a sdružením ASEAN
4. Dopady zóny volného obchodu
5. Případová studie- Indonésie
6. Perspektivy dalšího vývoje
7. Závěr

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 10 - 15 tisíc slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Cheng, J. Y. 2004. The ASEAN-China Free Trade Area: genesis and implications. *Australian Journal of International Affairs* 58, 257-277.

Park, D. 2007. The Prospects of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA): A Qualitative Overview. *Journal of the Asia Pacific Economy* 12, 485-503.

Tongzon, J. L. 2005. ASEAN-China Free Trade Area: A Bane or Boon for ASEAN Countries?. Blackwell Publishing, Oxford and Malden.

Yue, C. S. 2006. ASEAN-China Economic Competition and Free Trade Area. The Earth Institute at Columbia University and the Massachusetts Institute of Technology.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Miroslav Syrovátka, DiS.**
Katedra rozvojových studií

Datum zadání bakalářské práce: **13. května 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. května 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 13. května 2010

Abstrakt

Bakalářská práce je věnována tématu regionální integrace mezi Čínou a sdružením ASEAN. Impulzem bylo navázání oficiálních vztahů mezi státy a propojování ekonomik skrze obchod a investice. Vzájemná spolupráce vyústila v založení Zóny volného obchodu mezi Čínou a ASEAN. Práce se soustředí na ekonomické přínosy (např. růst ekonomiky a specializace) a dále na negativní dopady (odklon obchodu od nečlenských zemí k členským a zvýšení konkurence pro domácí výrobce). Zvláštní pozornost je věnována Indonésii a dopadům na její ekonomiku. V závěru se snaží nastínit budoucí vývoj regionalismu ve východní Asii, v tomto regionu se od konce 90. let dynamicky rozvíjí integrační procesy, a proto lze očekávat vznik dalších obchodních bloků.

Klíčová slova: ASEAN, Čína, regionální integrace, ekonomická spolupráce, zóna volného obchodu

Abstract

The bachelor thesis addresses the regional integration between China and ASEAN. The main impulse was the establishment of formal relations and interconnecting the economies through trade and investment. Mutual cooperation ended in foundation of ASEAN-China Free Trade Area. Then it focuses on economic benefits (economic growth and specialization) and negative impacts (trade diversion from nonmember to member states and increase of competition for domestic producers). Special attention is aimed to Indonesia and impacts on its economy. At the conclusion the thesis tries to outline the future development of regionalism in East Asia. There regional integration has evolved dynamically since 1990s, thereby it is possible to expect emergence of another trade blocs.

Keywords: ASEAN, China, regional integration, economic cooperation, free trade area

Obsah

Seznam tabulek a grafů.....	9
Seznam použitých zkratk.....	9
1. Úvod	10
2. Přehled literatury	12
3. Vývoj ekonomických vztahů mezi sdružením ASEAN a Čínou.....	13
3.1. Charakteristika sdružení ASEAN	13
3.1.1. Cíle sdružení	13
3.1.2. Ekonomická spolupráce a integrace	14
3.1.3. Současná situace sdružení ASEAN	15
3.2. Čínská lidová republika	16
3.3. Vztahy mezi sdružením ASEAN a Čínou.....	18
3.3.1. Historie vztahů.....	18
3.3.2. Obchod mezi Čínou a ASEAN v průběhu 90. let.....	19
3.3.3. Cesta k realizaci Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN.....	21
4. Dopady Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN	24
4.1. Procesy regionální integrace a regionalismus.....	24
4.1.1. Stupně regionální integrace	26
4.1.2. Motivy vedoucí k integraci	26
4.2. Konkrétní motivy ASEAN a Číny pro založení ACFTA	27
4.2.1. Čínská motivace.....	27
4.2.2. Motivace sdružení ASEAN	29
4.3. Dopady zóny volného obchodu – očekávané přínosy	29
4.3.1. Efektivita, specializace a ekonomický růst.....	30
4.3.2. Příliv investic	32
4.3.3. Vnější vztahy	33
4.4. Dopady zóny volného obchodu – možné hrozby.....	34
5. Případová studie – Indonésie	37
5.1. Historie vztahů s Čínou.....	37
5.2. Indonéská ekonomika a struktura obchodu	39
5.3. Dopady Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN	40
6. Perspektivy budoucího vývoje	43
6.1. Asijský regionalismus.....	43

6.2. Role sdružení ASEAN	44
6.2.1. ASEAN-Japonsko	45
6.2.2. ASEAN-Jižní Korea	45
6.3. Potenciál pro vytvoření Východoasijské zóny volného obchodu	46
6.4. Budoucnost asijského regionalismu.....	46
7. Závěr	48
Seznam literatury.....	50

Seznam tabulek a grafů

Graf 3.1 Roční růst hrubého domácího produktu Číny (1981–2009).....	17
Graf 3.2 Podíl ASEAN na čínském dovozu a vývozu.....	20
Graf 3.3 Podíl Číny na dovozu a vývozu sdružení ASEAN.....	20
Tabulka 3.4 Časový plán na eliminaci tarifů, platný pro Čínu a ASEAN-6.....	23
Tabulka 4.1 Obchod ASEAN s vybranými zeměmi/regiony za rok 2009.....	30
Graf 4.2 Vývoj přílivu přímých zahraničních investic do Číny a sdružení ASEAN za období 1995–2004	33
Graf 5.1 Vývoj obchodu Indonésie s Čínou mezi roky 2004–2008	40

Seznam použitých zkratk

ACFTA	Zóna volného obchodu mezi Čínou a ASEAN (ASEAN-China Free Trade Area)
AFTA	Zóna volného obchodu ASEAN (ASEAN Free Trade Area)
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie (The Association of Southeast Asian Nations)
ASEAN-6	Brunej, Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur a Thajsko
EAFTA	Východoasijská zóna volného obchodu (East Asia Free Trade Area)
EU	Evropská unie
FDI	Přímé zahraniční investice (Foreign Direct Investment)
HDP	Hrubý domácí produkt
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu (North American Free Trade Agreement)
USA	Spojené státy americké (The United States of America)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)

1. Úvod

Význam světového obchodu je pro mnoho ekonomik zásadní, s rozvojem dopravy a informačních technologií je možné dovážet zboží z jakékoli části světa. V oblastech, které jsou si geograficky blízké, je význam obchodních vztahů ještě větší. Státy se snaží získat maximální přínosy z obchodu s minimálními náklady a ekonomická integrace se pro ně může zdát jako dobrá cesta k naplnění obchodních zájmů. Rozvoj integračních procesů a regionalismu neminul ani region Asie. Státy jihovýchodní Asie a Čína si v novém tisíciletí začaly uvědomovat pozitiva plynoucí z ekonomické spolupráce a integrace, a proto zahájily vyjednávání, jež vyústila v realizaci Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN.

Práce si klade za cíl zjistit jaké dopady bude realizace zóny volného obchodu mít na zúčastněné státy. Lze očekávat pozitivní dopady ve formě ekonomických přínosů pro jednotlivé státy a také negativní dopady s významnými hrozbami. Státy by do spolupráce nevstoupily, kdyby si nebyly jisty, že pro ně bude mít především pozitivní dopady. Větší zájem bude věnován Indonésii a ekonomickým dopadům právě na ni. Dále si práce klade otázky týkající se budoucího vývoje v regionu. Jednou z nich je, zda se bude snaha o integraci projevovat i mezi dalšími státy (Japonskem, Jižní Koreou), ASEAN a Čínou.

Před samotnou analýzou dopadů je nutné představit jednotlivé hráče a poukázat na vývoj jejich vztahů. Z toho důvodu je třetí kapitola zaměřena na vznik, cíle a vývoj sdružení ASEAN, na Čínskou lidovou republiku a její úspěch v ekonomickém růstu. Hlavní část kapitoly se soustředí na historický vývoj vztahů mezi Čínou a ASEAN a především na ekonomické vztahy, jejichž prohlubování a rozvoj vedly k myšlence na vytvoření integrovaného trhu.

S ohledem na hlavní cíl práce je čtvrtá kapitola věnována dopadům zóny volného obchodu. Z důvodu lepšího pochopení podstaty integrace je úvodní část věnována teorii regionální integrace a regionalismu. Poté je navázáno na vysvětlení jednotlivých motivací zúčastněných ekonomik a dále jsou popsány očekávané přínosy a negativní dopady či hrozby.

Pro případovou studii byla vybrána Indonésie a pátá kapitola se zabývá nejen vztahy s Čínou, které se vyvíjely složitou cestou, ale i samotnou ekonomikou Indonésie a dopadům, které jí může nový obchodní režim přinést.

Šestá kapitola se snaží nastínit perspektivy budoucího vývoje se zaměřením na celý region východní Asie, neboť mnoho ekonomů očekává, že Zóna volného obchodu mezi Čínou a ASEAN bude mít vliv na rozvoj dalších integračních procesů ve východní Asii.

2. Přehled literatury

Základní metodou při zpracování této práce byla rešeršně-kompilační metoda, tedy sběr relevantních informací, jejich následná analýza a interpretace. Informace byly přebírány hlavně z elektronických zdrojů a v menší míře z tištěných zdrojů. Elektronické zdroje použité pro vypracování bakalářské práce byly dostupné pouze v angličtině. Z česky psaných zdrojů bylo čerpáno jen pro teoretickou část čtvrté kapitoly. K tomu posloužila díla Evy Cihelkové. Stěžejní část čtvrté kapitoly byla napsána s využitím řady článků a studií asijských autorů, kteří se zabývají integrací mezi Čínou a ASEAN, za zmínku stojí ekonomové Siow Yue Chia, Donghyun Park, Jing Men.

Důležitým zdrojem informací se staly oficiální internetové stránky sdružení ASEAN, kde jsou k dispozici všechny smlouvy uzavřené mezi Čínou a ASEAN při vyjednávání zóny volného obchodu. Tabulky a grafy uvedené v bakalářské práci byly vytvořeny na základě dat získaných ze statistik ASEAN a Světové obchodní organizace.

3. Vývoj ekonomických vztahů mezi sdružením ASEAN a Čínou

Úvodní část kapitoly je zaměřena na charakteristiku sdružení ASEAN a Číny, druhá polovina kapitoly rozebere ekonomické vztahy mezi těmito dvěma celky, jejich vývoj až do založení Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN v roce 2010.

3.1. Charakteristika sdružení ASEAN

ASEAN (*The Association of Southeast Asian Nations*) je Sdružení národů jihovýchodní Asie, které bylo založeno 8. srpna 1967 v Bangkoku, hlavním městě Thajska. Výchozím dokumentem se stala Bangkocká deklarace. Zakládající země byly Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur a Thajsko. Postupně se přidávaly i další státy: Brunej v roce 1984, Vietnam v roce 1995, Laos a Myanmar v roce 1997 a jako poslední přistoupila roku 1999 do sdružení Kambodža¹ (*The Association of Southeast Asian Nations*, 2009).

3.1.1. Cíle sdružení

Cíle a principy sdružení ASEAN byly vytyčeny již v zakládající smlouvě a dále pak v Deklaraci shody ASEAN, kterou členové podepsaly během prvního summitu v roce 1976 na ostrově Bali. Přestože výše zmíněných deset států stojí na odlišných stupních rozvoje (mezi členy najdeme ekonomiky vyspělé i rozvojové), rozhodly se sdílet určité hodnoty, zájmy a budovat partnerství. Mezi základní cíle a principy lze zařadit ekonomické – urychlit ekonomický růst, sociální a kulturní rozvoj, i mírové – podporovat regionální mír, stabilitu a aktivní spolupráci členských států (*The Association of Southeast Asian Nations*, 2009).

Další neméně důležité cíle přijaté v již zmíněné Deklaraci shody zahrnují oblasti rozvoje a národní bezpečnosti. Konkrétně mezi ně patří eliminace chudoby, hladu, nemocí a negramotnosti, omezení hrozby převratu a narušení vnitřní nestability. Víze ASEAN 2020 podepsaná roku 1997 uvádí další záměry, např. rozšíření regionální integrace (prostřednictvím Zóny volného obchodu ASEAN). Bezpečnostní zájmy se

¹ Kambodža měla přistoupit společně s Laosem a Myanmarem v roce 1997, ale kvůli vnitřní politické situaci a nestabilitě se přístup odložil o dva roky.

vytyčily ve Druhé deklaraci shody z roku 2003, podle které se hlavním nástrojem zajišťování regionální bezpečnosti stalo Regionální fórum ASEAN. Deklarace stojí na třech pilířích, které zahrnují politicko-bezpečnostní, ekonomickou a socio-kulturní spolupráci (Vlček, 2008).

Regionální fórum ASEAN je první multilaterální Asijsko-pacifická instituce, která se zabývá oficiálními dialogy v otázkách bezpečnosti a míru. Jedná se o otevřené fórum, na kterém se schází jak asijské tak neasijské státy. Roku 1993 bylo odsouhlaseno jeho založení a o rok později se konala v Bangkoku úvodní schůze. Nečlenské státy, které se fóra zúčastňují, se nazývají partneři pro dialog, patří mezi ně Austrálie, Kanada, Čína, Evropská unie, Indie, Japonsko, Jižní Korea, Rusko, Nový Zéland, USA a další. Celkem má fórum 24 účastníků (ASEAN Regional Forum, 2005).

3.1.2. Ekonomická spolupráce a integrace

Hlavním krokem k ekonomické spolupráci a integraci sdružení je Zóna volného obchodu ASEAN (*ASEAN Free Trade Area, AFTA*), která představuje postupné snižování a eliminaci cel v obchodu se zbožím. V roce 2002 si státy ASEAN-6² vytyčily cíl snížit cla na 0–5 % u více než 95,7 % celních položek, pokrývajících 90 % obchodu se zbožím uvnitř ASEAN (Chia, 2004). Nulových cel těchto šest zemí dosáhlo v roce 2010. Pro novější členy byl vypracován dlouhodobější plán na snižování tarifů. Kambodža, Laos, Myanmar a Vietnam dosáhly 0–5% hodnoty cel v roce 2010, nulová cla by měly zavést v roce 2015. AFTA je dále doplněna dvěma dohodami, které řeší liberalizaci v oblasti služeb a investic. Přičemž jsou vymezeny prioritní služby, které mají být liberalizovány (např. obchodní služby, doprava, finance, telekomunikace). Často bylo kritizováno tempo ekonomické integrace a neefektivní realizace závazků, jak uvádí ekonomka Siow Yue Chia (2004). Proces liberalizace byl pomalý a plán na snížení cel měl významné výjimky. Chia to připisuje odlišnému stupni rozvoje služeb a dalších oblastí hospodářství mezi členy ASEAN.

S formováním zóny volného obchodu souvisí další stupeň ekonomické spolupráce, který spočívá ve vytvoření Ekonomického společenství ASEAN. Jeho založení bylo

² ASEAN-6 je zkratka pro prvních 6 zakládajících zemí sdružení ASEAN, tedy Brunej, Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur a Thajsko.

odsouhlaseno na summitu ASEAN v roce 2003 a mělo by vzniknout do roku 2020. Bude se jednat o jednotnou výrobní základnu a trh s volným pohybem zboží, služeb, investic, kapitálu a kvalifikované pracovní síly. Než bude možné plán uskutečnit, je nutné pokračovat v současných iniciativách. Zaměřit na další liberalizaci, podporu a spolupráci, vytvořit mechanismus pro řešení sporů i posílit slabé regionální instituce, které byly kritizovány jako vedoucí faktor neefektivní implementace závazků. V neposlední řadě je třeba podpořit méně rozvinuté členské země sdružení a pomoci jim s budováním kapacit a přizpůsobením se na nový režim obchodu.

3.1.3. Současná situace sdružení ASEAN

Deset členů sdružení ASEAN se liší nejen stupněm rozvoje, ale i rozlohou, kulturou, náboženstvím, ekonomikou či přírodním bohatstvím. Pokud bychom je posuzovali podle ekonomického rozvoje, najdeme tu několik stupňů. Nejvýše je umístěn Singapur jako příklad tzv. asijského tygra³, patří mezi vyspělé země s vysokou životní úrovní. Lze ho nazývat mezinárodním finančním, obchodním a dopravním centrem. Malajsie, Thajsko a Indonésie jsou země, které zažily přechod od stagnující zemědělské ekonomiky k dynamické průmyslové ekonomice, prostředkem změny byl dlouhodobý růst a industrializace. Na druhé straně pomyslné stupnice stojí Kambodža, Vietnam, Laos a Myanmar, jedná se o nejnovější členy, jejichž rozvoj brzdily četné vnitřní i vnější konflikty.

Dalším členem se má v budoucnu stát Východní Timor, který vznikl v roce 2002 vyhlášením nezávislosti na Indonésii. Má status pozorovatele a od roku 2005 je členem Regionálního fóra ASEAN. Také Papua Nová Guinea usiluje o členství v tomto integračním seskupení. V budoucnu lze tedy očekávat rozšiřování ASEAN o další země jihovýchodní Asie.

Závěrem lze shrnout, že se jedná o sdružení rozkládající se na 4,4 milionech km², s dynamicky rostoucí populací, která měla v roce 2009 podle oficiálních statistik ASEAN velikost přes 590 milionů. Nezanedbatelné je i množství obchodu – hrubý

³ Jako asijské tygry jsou označovány nově industrializované asijské země s rychlým hospodářským růstem. Zpočátku mezi asijské tygry patřily Korejská republika, Taiwan, Hongkong a Singapur, dnes sem řadíme také Malajsii, Thajsko, Indonésii a Filipíny (Regionální zeměpis světadílů, 2003).

domácí produkt (HDP) byl v roce 2009 ve výši 1 499,4 miliard amerických dolarů (ASEAN Statistics, 2011). Představuje tedy trh s vysokým potenciálem. ASEAN má z hlediska ekonomického a politického klíčovou pozici v regionu. V současné době hraje významnou roli v procesech ekonomické integrace, ať už uvnitř svého teritoria, tak v oblasti východní Asie. A bude mít důležitou úlohu v budoucnosti východoasijského regionalismu.

3.2. Čínská lidová republika

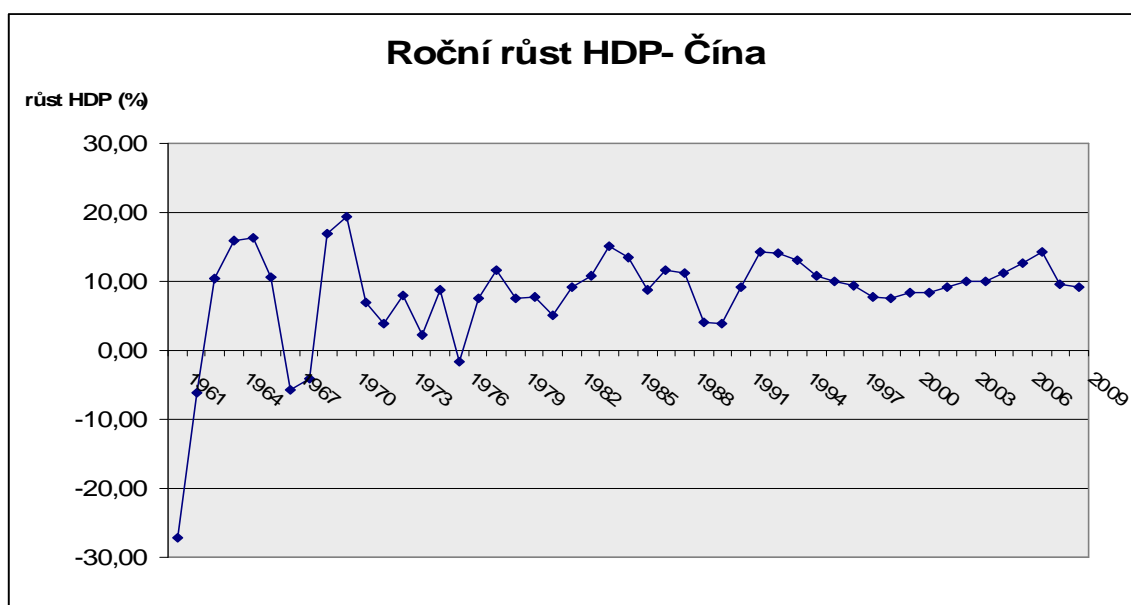
Čína je s 1,33 miliardami obyvatel nejlidnatější zemí světa (CIA Factbook, 2010) a často je označována za hospodářského giganta či světovou továrnu. Tato asijská země získává ve světě čím dál větší vliv, mnoho zemí využívá dovozu levného čínského zboží, ale ne vždy je čínský obraz ve světě jenom pozitivní. Často se v souvislosti s Čínou mluví o porušování lidských práv, okupaci Tibetu či narušování životního prostředí. Přesto je bezpochyby, že čínská ekonomika prospívá velice dobře, přitom v 50. letech minulého století byla země postižena hladomorem, který si vyžádal miliony mrtvých (Regionální zeměpis světadílů, 2003). Jak došlo k pokroku?

Čínská ekonomika prodělala za posledních několik desetiletí velké změny a reformy. Tzv. Velký skok (1958–1960) a Kulturní revoluce (1966–1976) vedená Mao Ce-tungem měly na zemi negativní až devastující účinky. Mezi hlavní patří hladomor, ničení kulturního dědictví a chaos (Encyclopædia Britannica, 2011). Na konci 70. let minulého století došlo k ekonomickým reformám, jejichž výsledkem byl rozvoj zemědělství, soukromého sektoru a nastolení vysokého tempa hospodářského rozvoje. Z původně centrálně plánované ekonomiky, která byla uzavřena mezinárodnímu obchodu, se stala ekonomika více tržně orientovaná, která se v současnosti zdá být silným hráčem na světové obchodní scéně. Záměrem reformy bylo také změnit společnost z tradiční na moderní. Modernizace dopadla pozitivně, neboť se podařilo snížit chudobu a zvýšit životní úroveň obyvatelstva. Avšak ne všechny oblasti se rozvíjely stejnoměrně. Nejvíce z hospodářského růstu profitovaly pobřežní oblasti na úkor vnitrozemských venkovských lokalit. Propast mezi městy a venkovem je i dnes zřetelná. Pobřežní oblasti vzkvétají díky zakládání zvláštních ekonomických zón a otevřených přístavů. Čína se snaží do těchto zón nalákat zahraniční investory a jejich kapitál pomocí různých

výhod a celkově lepších podmínek pro obchod a podnikání (například bezcelní dovoz surovin a vývoz výrobků, nižší daně, levná pracovní síla) (Žídek, 2006).

Na přelomu tisíciletí požádala země o vstup do Světové obchodní organizace (*World Trade Organization*, WTO). S tím souvisel zvláštní režim snižování celních a obchodních bariér, země musela liberalizovat svůj obchod. Členem WTO se stala 11. prosince 2001.

Průměrný ekonomický růst Číny byl mezi léty 2001–2009 10,5 % a tempo jejího ekonomického růstu se stalo jedním z nejrychlejších na světě (The World Bank, 2011). Vývoj růstu čínského HDP je znázorněn v grafu 3.1. Růst ekonomiky se podílel na zvyšování i dalších ekonomických ukazatelů, například exportu a přímých zahraničních investic (*Foreign Direct Investment*, FDI). Čínský export vzrostl z 62,1 miliard dolarů v roce 1990 na 249,2 miliard dolarů v roce 2000, to udělalo ze země sedmého největšího vývozce na světě. Čína se ukázala také jako magnet na FDI, které mezi léty 1990–2000 vzrostly desetinásobně (ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation, 2001).

Graf 3.1 Roční růst hrubého domácího produktu Číny (1981–2009)

(graf byl vytvořen pomocí dat ze statistik Světové banky, The World Bank, 2011)

Samostatnou kapitolou by se mohl stát právě příliv přímých zahraničních investic, po vstupu do WTO, je země pro investory více atraktivní, hlavně díky liberalizaci investic. Přístup do WTO způsobil otevření čínských trhů globální konkurenci, přijetí a dodržování daných předpisů a pravidel. Nejvíce mohou z přístupu do WTO profitovat tyto oblasti: oděvní, obuvní průmysl, hutnictví, elektrotechnický průmysl a další odvětví lehkého průmyslu. Hlavní důvod spočívá v tom, že v uvedených odvětvích má Čína komparativní výhodu, neboť má levnou pracovní sílu. Naopak negativní dopady má přístup na platy obyvatel venkova a jejich zaměstnanost, většina se totiž žíví v zemědělství, které je v rámci WTO citlivým odvětvím. Pravděpodobně se budou dále zhoršovat regionální nerovnosti a také zvětšovat propast v příjmech na venkově a ve městech (Chia, 2004).

3.3. Vztahy mezi sdružením ASEAN a Čínou

Vývoj vztahů bude zkoumán od založení Čínské lidové republiky v roce 1949⁴.

3.3.1. Historie vztahů

Období od roku 1949 až do 70. let je symbolizováno vzájemnou nedůvěrou až nepřátelstvím. 70. léta znamenala pro Čínu konec diplomatické izolace a sblížování se s okolním světem, hlavně pak se Spojenými státy americkými. Pokračovala uznáním sdružení ASEAN v roce 1975 a začala navazovat diplomatické vztahy s jednotlivými členy (Sheng, 2007/2008). V polovině 70. let založily s Čínskou lidovou republikou diplomatické vztahy Thajsko, Malajsie a Filipíny. Spolupráce byla podnícena společnými zájmy v oblasti bezpečnosti. V regionu byla nestabilita způsobená vietnamskou okupací Kambodži, která začala na konci 70. let, navíc se rozpoutal další konflikt a to mezi Čínou a Vietnamem. Společnými silami chtěly státy bojovat proti vzrůstající agresí vietnamského režimu.

Na přelomu 70. a 80. let Čína zastavila podporu komunistů z povstaleckých hnutí v regionu, čímž si otevřela cestu k dobrým vztahům s dalšími jihovýchodními sousedy. Tyto vztahy lze charakterizovat jako bilaterální, až později se Čína snažila najít způsob, jak by se mohla sblížit se všemi členy ASEAN na multilaterální úrovni. Prvotní vztahy

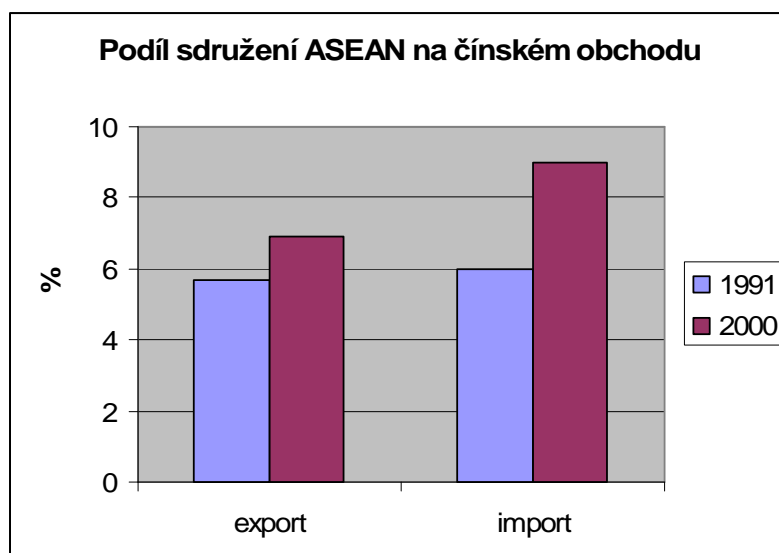
⁴ V roce 1949 byla vyhlášena Čínská lidová republika, ovládaná komunistickou stranou v čele s Mao Ce-tungem.

měly povahu neformální, nestálou a málo efektivní. Navázání formálních vztahů se sdružením ASEAN jako celkem bylo možné až po tom, co Čína založila diplomatické styky s Indonésií a Singapurem v roce 1990 (ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation, 2001).

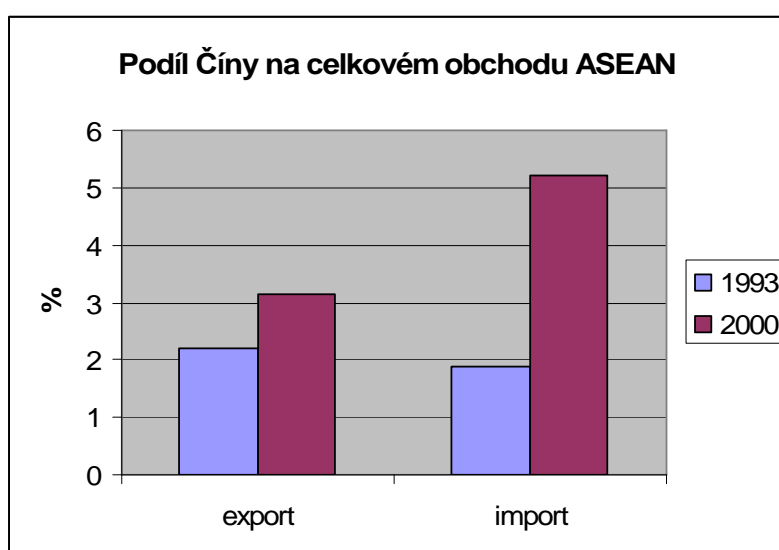
90. léta znamenala novou éru ve vzájemných vztazích. Roku 1991 se čínský ministr zahraničí na Ministerském setkání ASEAN vyjádřil, že by jeho země ráda spolupracovala se sdružením (Saw et al., 2005). V roce 1993 se mezi oběma stranami vytvořily společné komise, které započaly spolupráci v oblasti vědy a technologie, ekonomiky a obchodu. Roku 1994 se Čína stala členem nového bezpečnostního fóra, které založil ASEAN, jedná se o Regionální fórum ASEAN. V roce 1997 se konal první neoficiální summit, kde uzavřely partnerství dobrých sousedů a vzájemné důvěry orientované do 21. století. Během Asijské ekonomické krize na konci 90. let Čína reagovala na potřebu ASEAN po politické a ekonomické podpoře a použila summit mezi Čínou a ASEAN jako platformu pro multilaterální spolupráci na nejvyšší úrovni (Sheng, 2007/2008).

3.3.2. Obchod mezi Čínou a ASEAN v průběhu 90. let

Objektem zkoumání bude obchod mezi Čínou a sdružením v 90. letech. Export obou ekonomik je zaměřen především na vyspělé trhy, největší procento jejich vývozu míří do Japonska, Evropské unie a Spojených států amerických. Právě v 90. letech se mezi Čínou a ASEAN vytvořily silné vazby skrze obchod, investice i turismus. Začali pořádat společné summity, které byly výsledkem vzájemného sblížování a postupující ekonomické spolupráce. V letech 1991–2000 rostl vzájemný obchod ročně o 20,4 %. Z objemu 7,9 miliard USD v roce 1991 dosáhly obchodní toky hodnoty 39,5 miliard USD v roce 2000 (ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation, 2001). Je nutností uvést, že do uvedených statistik nejsou zahrnuty údaje o obchodu Číny a jejich sousedů, tj. Laos, Myanmar, Vietnam. Přeshraniční obchod by konečné číslo ještě navýšil. Na grafu 3.2 je znázorněn vývoj podílu ASEAN na čínském dovozu a vývozu za období 1991–2000. Graf 3.3 uvádí nárůst podílu Číny na dovozu a vývozu sdružení ASEAN.

*Graf 3.2 Podíl ASEAN na čínském dovozu a vývozu
(na základě dat z ASEAN-China Expert Group on
Economic Cooperation, 2001)*

*Graf 3.3 Podíl Číny na dovozu a vývozu sdružení ASEAN
(na základě dat z ASEAN-China Expert Group on
Economic Cooperation, 2001)*

V roce 2000 byl ASEAN na 5. místě mezi čínskými obchodními partnery (na prvních místech stály Japonsko, USA, EU, Hongkong) a Čína na 6. místě mezi největšími obchodními partnery sdružení ASEAN. Důvody k takovému nárůstu lze spatřovat v dynamickém vývoji ekonomik Číny i států ASEAN a také v liberalizačních snahách,

docházelo ke snižování tarifů a především Čína začala rušit část svých kvót, licencí a jiných kontrol dovozu.

V novém tisíciletí se vztahy rapidně rozrostly a staly se intenzivními. Začala spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany a s tím související vojenské vazby. Také vzájemný obchod a investice rostly výrazně (Saw et al., 2005). Vliv na zmíněný rozvoj měl vstup Číny do WTO v roce 2001 a tlak na liberalizaci obchodu ve světové ekonomice.

3.3.3. Cesta k realizaci Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN

Čína se stala ekonomikou, která je orientovaná hlavně na vývoz a z toho důvodu se staly obě strany konkurenty, a to nejen ve vývozu svých výrobků na trhy třetích zemí, ale i na domácích trzích a v neposlední řadě si konkurovaly v přitahování přímých zahraničních investic. Dělo se to v období, kdy se ve světě zrychloval proces globalizace, rostl počet regionálních obchodních dohod, Čína se stávala světovou velmocí a vzájemná závislost mezi Čínou a státy ASEAN zesilovala. Zahájil se dialog o možné realizaci Zóny volného obchodu mezi Čínou a ASEAN (*ASEAN-China Free Trade Area*, ACFTA), aby se konkurence obou stran změnila na komplementaritu (Wong, 2006).

V listopadu 2000 vyslovil čínský premiér Zhu Rongji na společném summitu návrh na spolupráci ASEAN a Číny a založení Expertní skupiny, která byla následně sestavena z vládních úředníků, akademiků a dalších odborníků. Každá země měla za úkol nominovat své zástupce, kteří pak pracovali na zkoumání dopadů čínského vstupu do WTO a vytvořili doporučení jak zvětšit ekonomickou spolupráci a integraci (Asian Economic News, 2001). Výsledkem jejich práce byl dokument s názvem Vytváření užších vztahů mezi Čínou a ASEAN ve 21. století vydaný v roce 2001. Odborníci dospěli k několika doporučením:

- založit zónu volného obchodu v průběhu deseti let
- vytvořit opatření pro podporu obchodu a investování
- zajistit technickou pomoc a budování kapacit členům ASEAN, zvláště pak novějším členům (Kambodža, Myanmar, Laos, Thajsko)

- posílit spolupráci v oblastech financí, turismu, zemědělství, duševního vlastnictví, životního prostředí, energetiky (Chia, 2006),

a k závěru, že vytvoření zóny volného obchodu bude pro obě strany výhodné.

Obě strany vzaly doporučení na vědomí a začala vyjednávání zahrnující rozhovory o prohloubení ekonomické integrace mezi sdružením ASEAN a Čínou. Následovalo vytvoření Rámcové dohody o všeobecné ekonomické spolupráci mezi sdružením ASEAN a Čínou. Dohodu podepsaly představitelé ASEAN a Číny na summitu v Kambodži v roce 2002. Mezi hlavní cíle patří snížení bariér a prohloubení ekonomických vazeb, snížení nákladů, zvýšení regionálního obchodu, investic a ekonomické efektivity, také vytvoření partnerství a posílení ekonomické stability v regionu východní Asie. Smlouva začala platit 1. července 2003 a poskytuje obecné ustanovení pro založení zóny volného obchodu do deseti let. Jednotlivé kroky realizace ACFTA zahrnují postupnou eliminaci tarifních a netarifních bariér, dále liberalizaci obchodu se službami a investicemi, posilování opatření pro podporu obchodu a nejen zmíněnou ekonomickou spolupráci, ale i technickou. Obě strany se shodly na intenzivnější spolupráci v pěti prioritních sektorech: zemědělství, rozvoj lidských zdrojů, informační a komunikační technologie, investice a rozvoj povodí řeky Mekong (Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Association of South East Asian Nations and the People's Republic of China, 2002).

Součástí procesu vyjednávání je také „Early Harvest“ program, který obsahuje opatření pro určité zboží. Vyjednávající země navrhly seznam produktů, který by měly dostat preferenční přístup v zóně volného obchodu ještě před její úplnou realizací v roce 2010 (Tongzon, 2005). 1. ledna 2004 začal program platit a došlo proto k eliminaci tarifů u osmi stanovených skupin nezpracovaných zemědělských a částečně i průmyslových produktů. Jedná se o živá zvířata, maso, ryby, mléčné výrobky, jiné živočišné produkty, stromy, zeleninu, ovoce a ořechy (Framework Agreement, 2002). Na snížení tarifů se měly země připravit v rámci tří let. Tímto krokem se Čína snažila zdůraznit, že zemědělství pro ni není citlivým sektorem, jako je tomu například v Japonsku nebo Jižní Koreji (Chia, 2006). Nutno dodat, že tato iniciativa měla okamžité výsledky, neboť již na konci roku 2004 bylo znát zvýšení vývozu obou zemí. Vývoz zemědělských výrobků z ASEAN do Číny vzrostl o 38,7 % oproti předchozímu roku a čínský vývoz do ASEAN o 33,9 % (Chow, 2006).

Na začátku roku 2005 vstoupila v platnost Dohoda o obchodu se zbožím, která představuje další krok v liberalizaci obchodu. Platí pro více jak 90 % zboží, ostatní zboží si cla ponechalo, patří sem hlavně textil a elektronika. V budoucnu bude docházet k postupnému snižování cel i pro tyto produkty⁵. V tabulce 3.4 lze vidět plán na snižování tarifů na období 2005–2010, který vychází ze zmíněné dohody. V roce 2007 byl liberalizován obchod se službami (Dohoda o obchodu se službami). O dva roky později byla realizována Dohoda o investicích, jejím cílem je podporovat investice a vytvářet liberální, transparentní a konkurenční prostředí pro investování.

Tabulka 3.4 Časový plán na eliminaci tarifů, platný pro Čínu a ASEAN-6⁶

X= používaná tarifní míra	Preferenční tarifní míra v rámci ACFTA			
	2005*	2007	2009	2010
$X \geq 20\%$	20	12	5	0
$15\% \leq x < 20\%$	15	8	5	0
$10\% \leq x < 15\%$	10	8	5	0
$5\% < x < 10\%$	5	5	0	0
$X \leq 5\%$	ustálené		0	0

(převzato z Dodatku č. 1, který je součástí Dohody o obchodu se zbožím)

1. 1. 2010 začala ACFTA platit, v praxi to znamená volný obchod se zbožím, službami a investicemi, výjimku tvoří novější členové ASEAN, kteří se zcela zapojí do zóny volného obchodu v roce 2015. Význam ACFTA spočívá také v tom, že vytváří volný trh s největším počtem konzumentů a tím pádem i vysokým potenciálem.

⁵ Zboží, na které se nadále uplatňují cla, je zahrnuto do zvláštního seznamu, který si každá země vytvořila na základě svých preferencí.

⁶ Ostatní členové ASEAN mají flexibilnější a dlouhodobější plán na snižování tarifů a otevření svých trhů produktům s nulovými cly. V Kambodži, Vietnamu, Myanmaru a Laosu bude docházet k postupnému odbourávání cel v rámci desetiletého plánu až do roku 2015.

4. Dopady Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN

Vytvoření Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN je výsledkem dlouhodobé spolupráce mezi oběma regiony a výstupem regionálních integračních procesů. Úvod kapitoly bude proto věnován regionální integraci a jejím formám. Druhá polovina kapitoly bude zaměřena na konkrétní dopady vyplývající ze založení ACFTA.

4.1. Procesy regionální integrace a regionalismus

Ve světové ekonomice se od 50. let 20. století začaly intenzivně projevovat procesy, které byly teoreticky nazvány jako regionální integrace. Mezinárodní obchod získával pro národní ekonomiky čím dál větší význam a země začaly ustupovat od protekcionismu k liberalismu, to znamená, že odstraňovaly diskriminační překážky obchodu mezi sebou. Tyto procesy započaly nejprve na evropském kontinentě a postupně se projevovaly i v dalších regionech (Amerika, Asie, Afrika). Balassa (1961) definuje regionální integraci jako procesy, které začínají politickým a ekonomickým sbližováním zemí, pokračují spoluprací a solidaritou až ke sjednocování ekonomik. Nejčastějším důvodem regionální integrace je získání bezpečného přístupu na větší trhy, neboť to sebou přináší řadu zisků.

Mezi nejdůležitější přínosy regionální integrace patří:

- zvýšení efektivity produkce díky specializaci národních ekonomik na základě jejich komparativních výhod,
- získání vyšších úspor z rozsahu díky velikosti sloučených trhů,
- lepší pozice v mezinárodním obchodě, která vede ke zlepšení směnných relací,
- změny v množství a kvalitě produktů vyplývající z vývoje technologií (Cihelková, 2007).

K regionální integraci přispívá regionalismus. Tento pojem je definován jako hospodářská politika státu, která vede k liberalizaci vztahů mezi dvěma či více zeměmi a přispívá k jejich těsnějším vazbám a vzájemné integraci (Cihelková, 2007).

Regionalismus, globalizace a multilateralismus jsou třemi významnými trendy v současné ekonomice. Multilateralismus je nejvíce prosazován Světovou obchodní organizací (WTO), spočívá v odstraňování cel napříč světem a regionální integrace je ve vztahu k němu určitou diskriminací, neboť znevýhodňuje všechny země, které se jí nezúčastňují. WTO však uděluje výjimky a vznik regionálních integračních seskupení povoluje, sama nedokáže těmto procesům zabránit, neboť jsou pro mnoho zemí žádoucí.

S koncem Studené války v roce 1991 se nastartoval prudký rozvoj regionalismu, který se udržel po celá 90. léta. Podle odhadů měly regionální obchodní dohody v roce 2000 pod kontrolou 43 % světového obchodu (Ballam, Veseth, 2008). V roce 2002 jich bylo u WTO registrováno 259, ne všechny však nakonec vstoupily v platnost (Wang, 2007). Nejznámějšími regionálními uskupeními jsou Evropská unie (EU), Severoamerická dohoda o volném obchodu (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA), Společný trh států Latinské Ameriky (Mercosur) a ASEAN.

Jaký je důvod nárůstu regionalismu ve světě a především v asijském regionu? Wang (2007) spatřuje hlavní důvod v obtížném procesu vyjednávání uvnitř multilaterálních agentur. V rámci WTO se uskutečňují jednání, jejichž výsledkem má být odstraňování obchodních bariér (např. Uruguayské kolo a Katarské kolo, které je dosud posledním realizovaným). Většinou pak zdoluhavá vyjednávání nepřináší nadějně vyhlídky pro jednotlivé účastníky, o přínosech pro rozvojové země nemluvě. Z toho důvodu berou skupiny zemí iniciativu do vlastních rukou a jednájí o snižování cel v rámci svého regionu. Právě region Asie se stal oblastí s největším nárůstem obchodních dohod. Donedávna tu byl regionalismus málo rozvinutý, ale za poslední desetiletí zaznamenal velký pokrok. Finanční krize v letech 1997–1998 posloužila jako katalyzátor další ekonomické integrace v asijském regionu, která by měla snížit jeho citlivost na ekonomické výkyvy v budoucnu a podporovat hospodářský rozvoj asijských zemí (Wang, 2007). Oproti Asii je Evropa nejpokročilejším stupněm regionální ekonomické integrace s úspěšně realizovanou Evropskou unií, a proto může sloužit jako vzor pro mnohé asijské státy a iniciativy.

4.1.1. Stupně regionální integrace

Nejnižší na stupnici regionální integrace stojí preferenční obchodní dohody, v jejichž případě je odstranění obchodních bariér většinou jednostranné. Může se jednat o redukci bariér rozvinutých zemí pro rozvojové, které tak získají preferenční přístup na vyspělé trhy. Dalším typem regionální integrace je zóna volného obchodu. Členské státy odstraňují všechny podstatné překážky pro obchod se zbožím a službami (cla a kvantitativní omezení obchodu), ale zachovávají si autonomní obchodní politiku vůči třetím zemím. Na národní úrovni zůstává vysoká kontrola a státy se snaží chránit sektory své ekonomiky před vnější konkurencí, stanovují pravidla původu, z nichž musí být zřejmé, na které zboží je možné aplikovat volný obchod.

Celní unie je dalším krokem v integraci, která zahrnuje eliminaci tarifů a dovozních kvót pro členské státy a zároveň společné stanovení vnějších tarifů na dovoz z třetích zemí. Pokud se země dále sbližují a spolupracují nejen v odstraňování bariér obchodu, ale i v harmonizaci svých politik, vytváří se další pokročilejší formy regionální integrace. Jedná se o společný trh, měnovou, hospodářskou a politickou unii.

4.1.2. Motivy vedoucí k integraci

Nejčastějšími důvody k integraci jsou politické a ekonomické motivy. Jako politický motiv je označováno upevnění míru a zvýšení regionální bezpečnosti a stability. Odborníci se domnívají, že vytvoření vazeb mezi ekonomikami zabrání případným konfliktům, které by se pro provázané ekonomiky staly velice nákladnými. Tento přístup, který klade důraz hlavně na bezpečnost, získal na síle po teroristických útocích z 11. září 2001 ve Spojených státech amerických a je důležitým vodítkem americké obchodní politiky.

Díky spojování do integračních seskupení mohou slabší a menší státy získat větší sílu ve vyjednávání v rámci multilaterálních organizací, např. mohou lépe prosazovat svoje zájmy ve WTO, pokud budou vystupovat jedním hlasem. Pro malé země může být podepsání obchodních dohod obrannou nutností. Kvůli své velikosti se obávají vyloučení z trhu, a proto je pro ně participace v integračním seskupení pojistka proti konkurenční nevýhodě na mezinárodní úrovni. Malé státy jako členové sdružení

ASEAN bývají proto aktivnější v integraci, navíc jejich homogenita může ulehčit úspěšnou realizaci (Wang, 2007).

Největším ekonomickým motivem zůstává sklízení přínosů z volného obchodu bez trvalých nákladů na přizpůsobení. Integrace sebou přináší vytvoření příležitostí pro obchod (*trade creation*), což znamená nahrazení drahé domácí produkce levnějším dovozem z členských zemí, kdy efektivnější zahraniční producenti nahradí méně efektivní domácí výrobce. Společně s vytvořením příležitostí pro obchodování nastává i odklon obchodu (*trade diversion*). V tomto případě dojde k nahrazení levného importu z třetích zemí dovozem dražšího zboží z členských zemí, které jsou díky odstranění cel preferované. Tento rozdílný přístup uvalování cel odvrátí obchod od nečlenských zemí k členským. Někteří akademici tvrdí, že zakládání zón volného obchodu představuje hrozbu pro multilaterální přístup prosazovaný WTO, přičemž zdůrazňují negativní dopady hlavně ve formě odklonu obchodu (Chow, 2006).

4.2. Konkrétní motivy ASEAN a Číny pro založení ACFTA

Podle Kavina Caie (2003) je založení ACFTA odpovědí na růst regionalismu ve světě, například v Evropě či Severní Americe. Obě strany chtějí stmelit vzájemné ekonomické vazby, které se od 90. let rozvíjely a prohlubovaly, a posunout spolupráci do další dimenze. Přičemž nemusí zůstat pouze u ekonomické spolupráce, ale přejít i k vojenské či politické. ACFTA pomůže koordinovat vládní politiky, což se ukázalo jako nutnost po zkušenostech z asijské finanční krize, která zapříčinila zastavení dobře nastartovaného rozvoje řady zemí jihovýchodní Asie (Wang, 2007).

4.2.1. Čínská motivace

Čínská motivace může působit kontroverzně a ne příliš jasně. Ve světě je Čína známá jako továrna na různé druhy zboží, která využívá zdrojů levné a hojné pracovní síly, ale nepřekypuje nerostnými zdroji. Země má zásoby uhlí, železné rudy, ropy a barevných kovů, spotřeba nerostných surovin však rychle roste, a proto v budoucnu nastane jejich nedostatek a Čína bude muset některé zdroje výhradně dovážet. Naopak jihovýchodní Asie má pestré přírodní bohatství, v oblasti se nachází vzácná dřeva, cín, železná ruda,

měď a snad nejdůležitější fosilní paliva – ropa a zemní plyn⁷ (Regionální zeměpis světadílů, 2003). Jistě tedy tato skutečnost měla pro Čínu velký význam v rozhodování, zda založit zónu volného obchodu se sdružením ASEAN. Stoupající poptávka po energii a minerálních zdrojích se pro Čínu stává velkou výzvou (Wang, 2007). Podle odhadů musela v roce 2010 dovážet jednu třetinu své spotřeby nerostných surovin. V roce 2020 bude tvořit polovinu čínské spotřeby ropy a zemního plynu dovoz z jiných zemí (Chow, 2006). Stane se závislá na zahraničních dodávkách. Právě uzavřením ACFTA si zajišťuje preferenční přístup k nerostným zdrojům, které se nachází v regionu ASEAN.

ACFTA je součástí snah Číny a ASEAN o posílení vzájemných vztahů, která navíc skrývá geopolitické zájmy obou stran. Čína si uvědomila, že s tím, jak roste její ekonomika a vliv, je nutné udržovat dobré vztahy s okolním světem a nastartovat vzájemně prospěšnou spolupráci. Její zahraniční politika se od 90. let značně přeorientovala. Z uzavřené ekonomiky se přeměnila na zemi zapojenou do zahraničního obchodu. Začala se řídit novou strategií, kterou se stala ekonomická diplomacie. Jedná se o pragmatickou politiku, díky níž si zajišťuje dobré politické vazby s cílovou zemí a to vede k stimulaci ekonomické spolupráce, která dále upevňuje diplomatické vztahy (Men, 2007). Jde o efektivní cestu ke zlepšení a posílení vztahů se světem.

Čína se snaží utužit rostoucí ekonomické vazby v jihovýchodní Asii a expandovat svoje obchodní aktivity do velkého a geograficky blízkého regionu. Zároveň se pokouší uklidnit ekonomiky ASEAN, které spatřovaly v čínském ekonomickém růstu jistou hrozbu, neboť od vstupu Číny do WTO narůstá mezi oběma regiony konkurence. Má dojít ke změně ve vnímání Číny a hrozbu mají vystřídat možné příležitosti. Čínská republika se snaží jihovýchodním asijským státům dokázat, že je dobrým sousedem s mírovými záměry a hodlá se podílet na zajištění mírového a stabilního prostředí. Představitelé Číny uvažují také strategicky a snaží si zajistit moc v měnícím se bezpečnostním prostředí. Vytvořením ACFTA posílí svoji roli a vytvoří protiváhu americké a japonské moci v regionu jihovýchodní Asie (Wang, 2007).

⁷ Ropa se těží v Sundském šelfu, například stát Brunej profituje především z těžby ropy a bohatstvím se podobá státům ležícím v Perském zálivu.

4.2.2. Motivace sdružení ASEAN

Země ASEAN vystupují jednotným hlasem ve vyjednávání s Čínou, což je v celém procesu důležité. Došlo mezi nimi ke shodě o tom, že ACFTA je žádoucí a proveditelná. Zóna volného obchodu představuje pro ASEAN nástroj, díky němuž může benefitovat z čínského ekonomického růstu. Vstup do zóny zajistí sdružení přístup na obrovský čínský trh, na který vyváží ASEAN s čím dál větším podílem⁸. Neboť je Čína velká a dynamická ekonomika a její rostoucí poptávka po zboží a službách z ASEAN stoupá, může čínský dovoz ze států ASEAN posloužit jako nový motor pro jejich růst a zvýšení blahobytu (Park, 2007).

Díky bližšímu vztahu ASEAN a Číny bude sdružení méně závislé na trzích USA, EU a Japonska, což byly dosud hlavní odbytiště zboží produkovaného na jeho území. USA od roku 2001 změnila svoji politiku a přistoupily spíše k unilateralismu, který přináší zvýšení protekcionalistických opatření, což není příznivá situace pro ty země ASEAN, které vyváží na americký trh (Men, 2007). ASEAN se tedy nemůže spoléhat pouze na své tradiční obchodní partnery, ale musí využít čínské spolupráce a potenciálu čínského rostoucího trhu a zahraničního obchodu.

ASEAN také doufá ve více čínských investic, které budou mířit na jeho trh. Váží si čínského přístupu k nejnovějším členům, kterým čínská strana nabídla speciální zacházení (umožnila jim delší čas na přizpůsobení se novému obchodnímu režimu) a také potřebnou rozvojovou a technickou pomoc.

4.3. Dopady zóny volného obchodu – očekávané přínosy

Roku 2010 se vytvořil obrovský integrovaný trh, který je nyní největší na světě ve smyslu počtu spotřebitelů a třetí na světě ve smyslu objemu obchodu, v tomto ohledu ho předstihly Evropská unie a NAFTA (Thangavelu, 2010). Do budoucna lze předpovědět, že vzájemný obchod bude díky nulovým cłům růst rychleji než obchodování ASEAN s dalšími partnery. Data za rok 2009 vypovídají, že Čína se již stala největším obchodním partnerem sdružení ASEAN. V tabulce 4.1 jsou znázorněny hlavní obchodní

⁸ V roce 2008 představoval vývoz do Číny 12 % celkového vývozu ASEAN (Thangavelu, 2010).

partneři ASEAN. Pokud bereme v úvahu obchod vně sdružení, tak na prvních místech lze spatřit silné světové ekonomiky – Čínu, EU, Japonsko a USA. Čínský trh je navíc největším zdrojem pro dovoz do ASEAN, který tak využívá levné čínské produkce.

Tabulka 4.1 Obchod ASEAN s vybranými zeměmi/regiony za rok 2009, údaje v %

	vývoz	dovoz	celkový obchod
ASEAN	24,6	24,3	24,5
Čína	10,1	13,3	11,6
EU-25	11,5	10,8	11,2
Japonsko	9,6	11,4	10,5
USA	10,1	9,3	9,7
Jižní Korea	4,2	5,6	4,9
Austrálie	3,6	2	2,9
Indie	3,3	1,7	2,5

(zdroj: ASEAN Statistics, 2010)

ACFTA představuje důležitý milník ve vzájemné ekonomické kooperaci obou celků, znamená zatím nejvyšší stupeň jejich integrace. Greenwald (2006) uvádí, že z ekonomického hlediska by přinesla jakákoli zóna volného obchodu pro státy ASEAN řadu přínosů, neboť jim v první řadě pomáhá překonat nevýhodu jejich malé rozlohy sdílením zdrojů a expanzí ekonomické aktivity na rozšířený trh. Obecně lze tedy očekávat pozitiva pro obě strany, ale záleží na dalších faktorech, např. na konkurenceschopnosti jednotlivých ekonomik a jejich odvětví, na jejich zapojení se do nového režimu obchodu.

4.3.1. Efektivita, specializace a ekonomický růst

Uvnitř ACFTA dochází k vytváření či rozšíření obchodu a tím i k růstu regionálního obchodu. Příležitost dostanou ti, kteří dokážou pracovat efektivně s nižšími náklady a nabízet lepší cenu. Vytváření obchodu vede ke specializaci každé ze zemí. Ekonomiky se budou specializovat na odvětví, ve kterých mají komparativní výhodu. Například Čína i Indonésie mají výhodu v odvětvích náročných na pracovní sílu, Singapur zase v technologicky náročnějších oborech. Park (2007) uvádí jako potenciální příklad specializace obchod mezi Čínou a Thajskem. Thajsko na tom bude lépe, pokud bude

dovážet textil z Číny namísto toho, aby ho vyrábělo doma. Čína získá větší přínosy, bude-li dovážet z Thajska automobily namísto vlastní výroby. K tomu aby efektivita opravdu rostla, jsou potřeba investice především do lidského kapitálu, fyzického kapitálu a technologií. Efektivnější ekonomiky ASEAN budou moci lépe čelit konkurenci ze strany Číny a stanou se konkurenceschopnějšími i na světových trzích.

Specializace a efektivita vedou v ideálním případě k ekonomickému rozvoji a růstu blahobytu ve společnosti. Sekretariát ASEAN si nechal vypracovat studii o dopadech zóny volného obchodu na ekonomiky obou zúčastněných stran. Použitím analýzy světového obchodu (*Global Trade Analysis Project*) vyšlo, že ACFTA zvýší vývoz ASEAN do Číny o 48 % a vývoz z Číny do ASEAN o 55,1 %, dále může zvýšit HDP sdružení ASEAN o 0,9 % neboli 5,4 miliard amerických dolarů a HDP Číny o 0,3 % respektive o 2,2 miliardy amerických dolarů (Cordenillo, 2005).

Rozdíly ve zdrojích, výrobních faktorech, struktuře a produktivitě vedou ke komplementaritě a naopak podobnosti vedou ke konkurenci. Samozřejmě, že Čína a ASEAN jsou sobě navzájem jak konkurenty, tak se navzájem v určitých průmyslech doplňují. Oblast zemědělství nabízí možnosti pro komplementaritu, neboť čínské podnebí je uzpůsobeno na mírné zemědělství, zatímco region ASEAN spadá do tropického podnebí (Chia, 2004). Opět tedy dojde k již zmíněné specializaci. V poslední době však došlo ke změně struktury obchodu, od primárních komodit se jádro vzájemného obchodu přesunulo do průmyslového sektoru a rozvinul se tzv. intra-industry obchod, tedy obchodování v rámci jednoho průmyslového odvětví. Jedná se hlavně o výměnu elektronických výrobků a součástek.

Pozitivní vliv pro ASEAN bude mít ACFTA na obchod se zbožím s vysokou poptávkou v Číně, jako například nerostné suroviny, některé zemědělské produkty, potraviny, meziprodukty (různé elektronické součástky a komponenty) a některé služby – turismus, bankovní a finanční služby, vzdělání (Tongzon, 2005).⁹ Čína obecně dováží velké množství meziproduktů a kapitálového zboží, které potřebuje pro svůj zpracovatelský průmysl. V této oblasti sdružení ASEAN konkurují rozvinuté země, proto bude potřeba, aby země ASEAN zvýšily svoji konkurenceschopnost a využily

⁹ Jedná se o odvětví, ve kterých má Čína spíše komparativní nevýhodu.

výhody preferenčního vstupu na čínský trh, kterou mají oproti ostatním zemím. Na větší trh mohou navíc vyvážet ve větším množství, a proto využívat nižších výrobních nákladů, které jim přináší úspory z rozsahu.

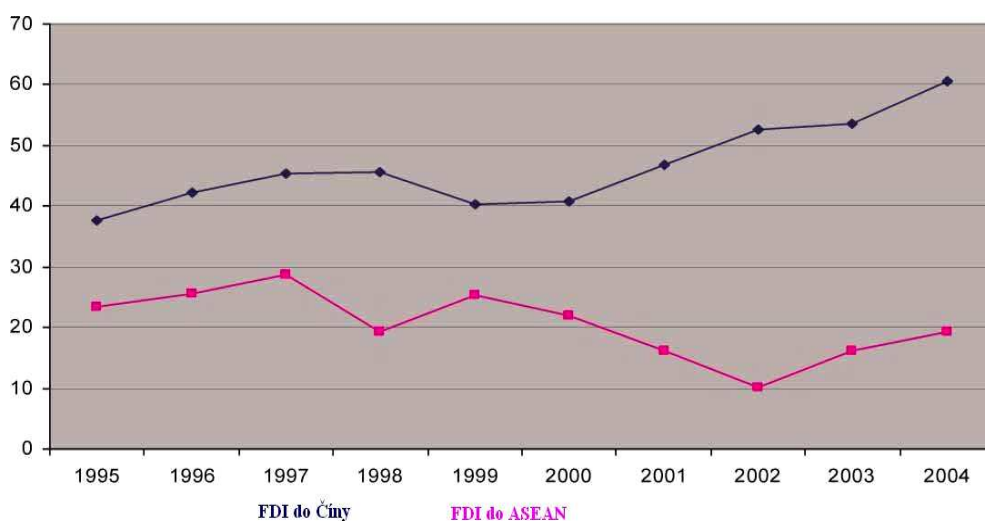
Výše zmíněné pozitivní dopady se neobejdou bez krátkodobých nákladů, které by však neměly převýšit střednědobé a dlouhodobé přínosy. Náklady se objeví ve formě přemísťování pracovníků a přehodnocení existence některých průmyslů a firem, ke krátkodobým přesunům bude docházet v průmyslech náročných na pracovní sílu (obuvnictví, oděvnictví, výroba hraček, zpracování potravin) a ve výrobě náročné na kapitál (zpracování oceli, strojírenství) (Thangavelu, 2010). Jak uvádí Roberts (2004) k přesunu nebude docházet pouze v různých odvětvích ekonomiky, ale i v rámci jednotlivých zemí. Vytvořením ACFTA bude docházet k přemístění určité ekonomické aktivity z více prosperujících ekonomik do méně prosperujících zemí, kde je cena faktorů nižší. Takový případ by byl přínosem hlavně pro chudší země ASEAN, které by mohly dohánět v ekonomickém rozvoji vyspělejší sousedy. To by přineslo pozitiva pro celé sdružení, neboť zisky z integrace jsou podle teoretiků větší, pokud je výše příjmů v zapojených zemích na podobné úrovni. Pokud bereme ASEAN jako jednu ekonomiku, pak ve srovnání s Čínou má podobný příjem na osobu a je na shodném stupni ekonomického rozvoje (Park, 2007). Avšak ASEAN je daleko od toho vystupovat jako jedna ekonomika, jak bude v práci zmíněno dále.

4.3.2. Příliv investic

Vytvořením jednotného trhu, který bude liberalizován pro obchod se zbožím, službami a pro investice, se zvýší příliv FDI do regionu. Atraktivita ACFTA pro zahraniční investory se zvýší, neboť budou mít nyní nadnárodní společnosti možnost rozmístit jednotlivé stupně výroby do různých zemí na základě komparativní výhody každé země. Nejvíce se snaží na asijský trh proniknout americké, evropské a japonské společnosti, které budou pociťovat nižší riziko a nejistotu investování a vyšší úspory z rozsahu (Men, 2007).

Čína využívá přílivu velkých objemů investic ze zahraničí, snaží se zlepšit svoji technologickou a vědeckou úroveň, díky čemuž se pomalu mění i průmyslová struktura z náročné na pracovní sílu na náročnou na technologie a kapitál. Naopak ASEAN ztratil

značný kapitál od konce 90. let. Na grafu 4.2 je znázorněn vývoj přílivu přímých zahraničních investic do obou regionů. Čína byla v minulosti atraktivní pro FDI i v budoucnu bude pokračovat její oblíbenost mezi zahraničními investory s větším podílem investorů z regionu jihovýchodní Asie. Také lze očekávat zvýšený příliv investic z Číny do ASEAN, například za účelem podpory rozvoje chudších členských zemí, prostor se nabízí hlavně pro rozvojovou a technickou pomoc.

Graf 4.2 Vývoj přílivu přímých zahraničních investic do Číny a sdružení ASEAN za období 1995–2004, v miliardách amerických dolarů (zdroj: Men, 2007)

4.3.3. Vnější vztahy

Zásluhou ACFTA se sníží závislost obou partnerů na trzích vyspělých ekonomik (Japonsko, USA, EU). A pokud se zvýší konkurenceschopnost zemí ASEAN, bude to mít vliv i na jejich pozici v mezinárodním obchodě. Obchodní blok zahrnující 11 zemí může mít značný vliv na mezinárodní organizace a mezinárodní obchodní události. Díky sdílení společných zájmů mohou vystupovat na různých obchodních fórech (například ve WTO) jako jeden hlas a mít tak větší šanci prosadit svoje zájmy. Čína tak získá důležité spojence a nakonec se může stát regionální mocností, přičemž nepohasnou její ambice stát se světovou mocností a centrem světového zpracovatelského průmyslu. V regionu dochází k balancování moci mezi Čínou a USA. Partnerstvím s ASEAN si Čína zabezpečuje vnější prostředí a do jisté míry vytlačuje z regionu USA i Japonsko, které je jejím tradičním rivalem.

Založením ACFTA vzroste tlak na další obchodní partnery ASEAN, kteří budou chtít také využívat preferenční přístup na jeho trh, a může následovat podepsání dalších obchodních dohod. V současnosti ASEAN vyjednává i s dalšími zeměmi o liberalizaci jejich vztahů a prohloubení spolupráce, ale s žádnou jinou nedošel tak daleko jako s Čínou. ASEAN plánuje v budoucnu zóny volného obchodu s Indií, Japonskem či Jižní Koreou. Nastartovaná spolupráce mezi Čínou a sdružením ASEAN se může stát impulzem pro další ekonomickou integraci a spolupráci v regionu, například vytvoření jednotného trhu v rámci celé východní Asie (Východoasijské ekonomické společenství). Jedná se o velice ambiciózní projekt, ale pozitivní příklad fungování ACFTA může zvýšit optimismus a víru pro jeho uskutečnění.

Lze shrnout, že integrovaný volný trh Číny a ASEAN zlepší ekonomické, ale i politické a diplomatické vztahy a posílí stabilitu v celém regionu. V případě sporů je pravděpodobnější mírové řešení, jako v konfliktu odehrávajícím se v Jihočínském moři. Spratlyovy ostrovy jsou významným zdrojem ropy, a proto si na ně činily nároky všechny okolní státy: Čína, Taiwan, Vietnam, Malajsie, Brunej a Filipíny. Díky dobrým vztahům všech sousedů se podařilo problém vyřešit mírovou cestou podepsáním několika smluv (v roce 1992 a později v roce 2002) (Greenwald, 2006). Je pravděpodobné, že i v budoucnu bude větší motivace pro řešení sporů pomocí vyjednávání namísto skrze sílu a zbraně.

4.4. Dopady zóny volného obchodu – možné hrozby

Překážkou ale zároveň i výzvou ACFTA je nejednota uvnitř ASEAN, která se projevuje v mnoha ohledech – ekonomický rozvoj, struktura obchodu a národní zájmy jednotlivých států. Ve vyjednávání s Čínou sice desítky států vystupuje většinou jednotně, ale význam ACFTA se pro jednotlivé členy liší. Podle Parka (2007) je ASEAN daleko od toho, aby byl homogenní skupinou, chybí mu dostatek soudržnosti. ASEAN postrádá silnou institucionální strukturu, tedy stálé a rozvinuté instituce. Pro další obchodní vyjednávání by byl nejvhodnější nezávislý nadnárodní orgán, který by hájil zájmy celku a neupřednostňoval zájmy určitého člena nad ostatní. V současnosti sdružení nemá ani jednotnou obchodní politiku, což se může ukázat jako chyba v jednání s Čínou. Sekretariát ASEAN, jediná byrokratická instituce sdružení, by mohl

hrát větší roli v obchodní agendě a připravovat potřebné reformy. Brání mu v tom ale omezené zdroje (Chow, 2006).

I další autoři navrhují reformu, například Greenwald (2006) doporučuje změnit strukturu ASEAN, který by měl začít přijímat zákonem závazná opatření. Dosud funguje uvnitř sdružení rozhodování na základě konsenzu, ze kterého vyplývá sada širokých a nezávazných principů. Dále je potřebné plánovat takové politiky a strategie, aby docházelo ke konvergenci v příjmech. K tomu by měly napomoci silné instituce, vzdělaná pracovní síla, transparentní byrokracie a obchodní politiky (Roberts, 2004).

Vlivem vytvoření volného trhu mezi Čínou a ASEAN dojde k odklonu obchodu, což znamená nahrazení méně nákladných dovozů z nečlenských zemí dražším dovozem z členských států. Takle situace nastane díky tomu, že nečlenské země musí čelit vysokým clům, ze strany ACFTA, na rozdíl od nulových cel pro členské státy. Nastane to ovšem v případě, že jednotlivé dovozy jsou lehce nahraditelné, tzn. dovoz produktu A z nečlenské země je nahraditelný produktem B z členské země. V tomhle případě se jedná o protekcionismus v rámci obchodní politiky se zeměmi mimo zónu volného obchodu. Jako příklad můžeme uvést: Čína na tom může být hůře, když bude dovážet skopové z Indonésie namísto dovozu z Nového Zélandu (Park, 2007).

ACFTA nabízí nejen výhody z obchodování s nulovými cly, ale také nebezpečí konkurence pro domácí producenty. Čínský vývoz průmyslového zboží s nízkou přidanou hodnotou (textil, oděvy, obuv) ohrožuje domácí podnikatele, kteří nejsou schopni konkurovat záplavě levného čínského zboží, nejvíce se ohrožení týká Thajska, Vietnamu, Kambodži a Indonésie (Gradziuk, 2010). Jen Singapur dokáže čelit konkurenční síle Číny v průmyslovém sektoru (Park, 2007). Na jedné straně představuje dovoz z Číny výhody pro spotřebitele a výrobce, kteří tak mohou nakupovat levné čínské meziprodukty, na straně druhé konkurenční tlak hlavně na malé a střední podnikatele (Chia, 2004). Navíc je konkurence vysoká i na světových trzích, neboť struktura vývozu ASEAN je podobná čínské struktuře s tím rozdílem, že čínské zboží je levnější díky nižší ceně za jednotku práce (Tongzon, 2005). Některé studie dokazují, že ASEAN už ztratil konkurenceschopnost s Čínou na amerických a japonských trzích, hlavně v odvětví strojírenství, sektoru elektronických výrobků, textilním, oděvním a

obuvním průmyslu. Jedná se o odvětví náročné na pracovní sílu, kde je Čína silnou konkurencí (Chia, 2004).

Pro větší tok obchodu je neméně důležitá infrastruktura. V současné době je stav infrastruktury ve špatných podmínkách a to může zvyšovat dopravní náklady. Hlavně síť dálnic a silnic, které spojují Čínu a země ASEAN je v některých částech regionu (pevninské státy sousedící s Čínou) chudá a nedostatečná. V budoucnu bude nutné namířit hodně investic právě do dopravní infrastruktury, aby mohly státy naplno využívat možností, které jim geografická blízkost pro jejich obchod přináší (Park, 2007).

5. Případová studie — Indonésie

Indonésie je ostrovní stát, který má 230 milionů obyvatel (údaj k roku 2009), a tím se řadí mezi čtvrtou nejlidnatější zemi na světě (The World Bank, 2011). Většina obyvatel vyznává islám, což z Indonésie činí nejlidnatější muslimský stát. Světová banka ji podle úrovně národního příjmu na osobu zařazuje mezi skupinu zemí s nižším středním příjmem. V Indonésii žije 16,7 % obyvatelstva pod národní hranicí chudoby (The World Bank, 2011) a musí čelit nejen problému chudoby, ale i vysoké korupci, hrozbě terorismu či nezaměstnanosti.

V 90. letech byl v zemi díky programům industrializace a zahraničním investicím nastartován slibný ekonomický růst, který však zastavila Asijská finanční krize v letech 1997–1998. V současnosti dochází sice také k ekonomickému růstu, který ale nedosahuje hodnot z 90. let. Díky vyjednávání s Čínou a realizaci ACFTA vzrostla naděje, že právě ekonomická spolupráce a obchod s Čínou by mohly posloužit jako nový motor pro indonéský rozvoj. Některé studie dokonce odhadují, že bude mít největší absolutní růst HDP ze všech členů ASEAN (Chia, 2004).

Indonésie prodělává od roku 1999¹⁰ úspěšnou transformaci z autoritářské na demokratickou zemi. Obyvatelé mohou konečně využívat všech přínosů, které demokracie přináší. Situace se zlepšuje i pro řadu menšin, z nichž některé byly v minulosti znevýhodňovány a diskriminovány. Jednou z významných menšin jsou etničtí Číňané, kteří sehráli v minulosti roli ve vztazích Indonésie a Číny.

5.1. Historie vztahů s Čínou

K interakci Číny a Indonésie dochází v moderních dějinách od 50. let, kdy byly navázány diplomatické vztahy. Čína poté podporovala finančně i politicky etnické Číňany pobývající v Indonésii a také Komunistickou stranu Indonésie. To vyvolalo v indonéské společnosti nevoli a v 60. letech růst antikomunistického hnutí. Čínský režim byl vnímán jako iniciátor nestability v regionu jihovýchodní Asie, snažící se

¹⁰ V roce 1999 se konaly první svobodné a legislativně platné volby a byl zvolen první demokratický prezident (Sukma, 2009).

vyvážet komunismus, což se odrazilo ve vzájemných vztazích jihovýchodních asijských zemí s Čínou. Společně se založením sdružení ASEAN v roce 1967 došlo i ke zmrazení vztahů mezi Indonésií a Čínou. Indonésii ji obvinila ze vměšování do vnitřních záležitostí států (Sukma, 2009). Od té doby byla Čína vnímána jako nepřítel a potenciální hrozba. Avšak v oblasti obchodu a ekonomických vztahů Indonésie věděla, že může prospívat díky vysokému ekonomickému růstu Čínské republiky. Od 80. let byly proto navázány obchodní vztahy, ale přesto ve společnosti převládala nedůvěra vůči komunistickému režimu.

V 90. letech se situace měnila, Indonésie využila příležitosti vyjednat s Čínou na multilaterální úrovni skrze ASEAN a později Regionální fórum ASEAN. Obavy přetrvávaly nad charakterem vazeb mezi Čínou a čínskou menšinou a také nad vzrůstající vojenskou kapacitou komunistické země. Čína například ohrožovala národní suverenitu Indonésie nad Natunskými ostrovy v Jihočínském moři. I přesto, že v oblasti politické docházelo ke zlepšování vztahů pomalu, v oblasti ekonomické došlo k prudkému pokroku a spolupráci. Dovoz i vývoz vzrostly mezi léty 1991–1998 až dvojnásobně (Sukma, 2009). Čína proto už nebyla v očích veřejnosti spatřována jako hrozba pro národní bezpečnost a zájmy, ale jako příležitost pro ekonomický růst země.

Negativní vnímání zůstávalo v případě čínské menšiny¹¹ v Indonésii, která se stala terčem protestů a demonstrací v květnu 1998. Protesty vypukly v souvislosti s finanční krizí. Obyvatelstvo nebylo spokojené s domácí politikou a následky finanční krize. Jeho zloba se obrátila právě na etnické Číňany, kterým byly ničeny jejich živnosti, mnoho z nich proto opustilo zemi. Událost se mohla stát překážkou ve vzájemných vztazích obou zemí, Čína se však poučila z minulosti a nezasahovala do vnitřních záležitostí Indonésii, naopak ji nechala, aby celou věc vyřešila sama a viníky potrestala po svém. Navíc reagovala na její potřebu po potravinách a financích v době krize. Poslala jí 50 tisíc tun rýže a poskytla finanční půjčku (Sukma, 2009). V roce 2004 ukázala Čína opět solidaritu a to po přírodní katastrofě tsunami, která Indonésii zasáhla. Poskytla postižené zemi finanční obnos.

¹¹ Negativně vnímány byly hlavně její obchodní praktiky spojené s úplatkářstvím a nečestností.

V novém tisíciletí se vztahy stále více prohlubovaly. Například v roce 2004 se Čína stala pátým největším obchodním partnerem země. Spolupráce se rozvíjela nejen skrz obchod, ale i v oblastech energetiky, bezpečnosti a obrany. Posílena byla v roce 2005 uzavřením strategického partnerství, ve kterém si obě země vymezily nejen tradiční spolupráci v obchodu a investování, ale i v obranných technologiích (Sukma, 2009). Další spolupráce a dialogy probíhaly poté na multilaterální úrovni v rámci vyjednávání mezi Čínou a ASEAN o Zóně volného obchodu. V současnosti vidí Indonésie stále nejjasnosti ohledně čínské motivace a její možné budoucí roli v regionu. Indonésie ani ostatní členské státy ASEAN nechtějí, aby Čína hrála v regionu dominantní roli a aby navázané vztahy s ASEAN sloužily jako záminka v soutěžení s ostatními mocnostmi o vliv v regionu jihovýchodní Asie.

5.2. Indonéská ekonomika a struktura obchodu

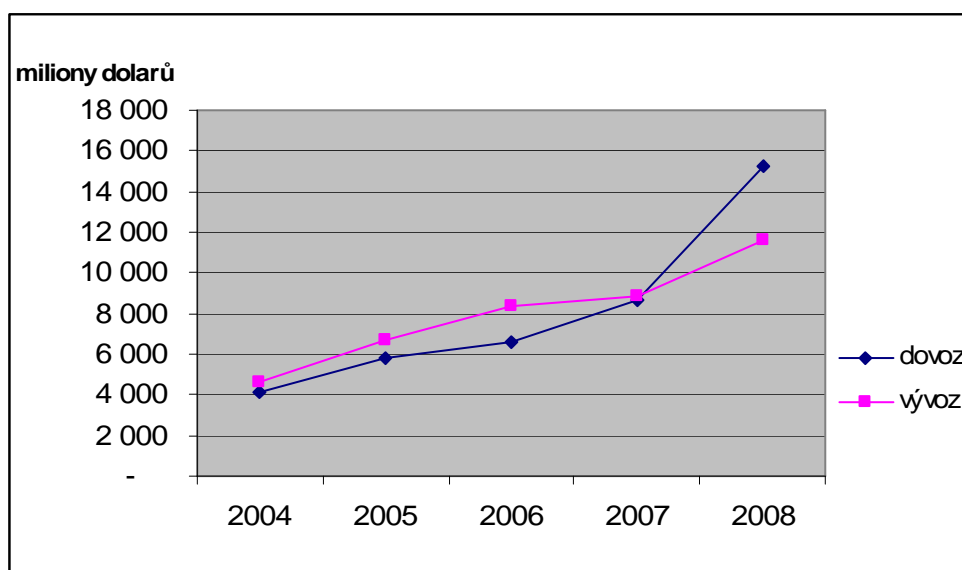
V letech 2002–2008 byl průměrný ekonomický růst 5,4 % (Datamonitor, 2010), v souvislosti s globální ekonomickou recesí v roce 2009 se růst ekonomiky zpomalil a poklesl na 4,5 % (The World Bank, 2011). Země má komparativní výhodu v odvětvích náročných na pracovní sílu, neboť je obdařena lidským kapitálem, který zahrnuje přes 107 milionů pracovníků (Datamonitor, 2010). Problém jí však způsobuje nezaměstnanost, která byla v minulých letech na hodnotě 10 %, v roce 2009 pak klesla na 7 % (CIA Factbook, 2011).

Světový obchod je pro ekonomiku významným zdrojem příjmů. Vývoz zboží a služeb představoval v roce 2009 24 % HDP a dovoz zboží a služeb 21 % HDP (The World Bank, 2011). Indonésie vyváží hlavně kaučuk, ropu a ropné produkty, elektrické spotřebiče, textil. Nejvíce exportu plyne do Japonska, USA, Singapur a Číny, která se v roce 2009 podílela na celkovém indonésském vývozu 7,6 %. Na domácí trh dováží paliva, meziprodukty, kapitálové a spotřební zboží a nejčastějšími dovozními trhy jsou Singapur, Čína (s 12,5% podílem v roce 2009), Japonsko, Malajsie a Jižní Korea (CIA Factbook, 2011).

Na čínském trhu dominuje hlavně dovoz palmového oleje, cínu, kakaa, kaučuku, celulózy a obuvi. V těchto oblastech dokáže být Indonésie konkurenceschopná a udržet si pozici na obrovském trhu se vzrůstající poptávkou. Naopak z Číny se dováží hlavně levné textilní produkty, oděvy a obuv, tedy odvětví, která jsou pro Indonésii také

důležitá a ve kterých ztrácí s Čínou konkurenceschopnost. Čínské zboží z těchto odvětví se podobá tomu indonéskému, rozdíl je pouze v ceně, proto budou domácí spotřebitelé preferovat levnější čínské zboží a zisk malých a středních domácích podnikatelů je ohrožen.

Na grafu 5.1 je znázorněn vývoj indonéského dovozu a vývozu s Čínou v období 2004–2008. Je zřejmé, že obchod s Čínou rostl v absolutních číslech. Dovoz od roku 2007 přesáhl celkový vývoz, proto je běžný účet platební bilance zahraničního obchodu s Čínou od té doby v deficitu.

Graf 5.1 Vývoj obchodu Indonésie s Čínou mezi roky 2004–2008
(zdroj: ASEAN Trade Statistic Database, 2009)

5.3. Dopady Zóny volného obchodu mezi Čínou a sdružením ASEAN

Z obavy nad negativními dopady ACFTA se Indonésie na začátku roku 2010 snažila odložit platnost nulových cel pro 228 celních položek. Jednalo se hlavně o železo, ocel, textil a textilní výrobky, strojírenské výrobky, hnojiva, dětské hračky, automobily, tedy odvětví, ve kterých jsou domácí výrobci nejvíce vystaveni čínské konkurenci. Požadavek na odložení a znovu projednávání těchto cel vznesla skupina podnikatelů a členů parlamentu, vedla je k tomu obava ze zavírání místních továren a růstu nezaměstnanosti. Svůj návrh Indonésie nakonec stáhla, uvědomila si, že by nová

jednání přinesla řadu nečekaných nákladů. Strany se dohodly, že budou v liberalizaci pokračovat tak, jak bylo dříve stanoveno.

Co spočívá v neschopnosti Indonésie konkurovat na domácím trhu Číně? Mzda je srovnatelná s Čínou, minimální plat se pohybuje kolem 100 dolarů na měsíc, ale problém je v nedostatku vyškoleného lidského kapitálu, moderního zařízení či vládní podpory, to staví Indonésii do horší pozice ve vztahu k Číně (Voice of America, 2010). Indonésie potřebuje tedy zvýšit efektivitu práce a konkurenceschopnost. Pomoci v tom může vláda i čínští investoři. Změny by měly nastat v domácí politice a to především v oblasti státní správy, kde je nutné, aby se zvýšila transparentnost, začal boj s vysokou korupcí a zlepšila se podpora pro místní odvětví. Čína nabídla investice a technickou pomoc ve formě moderních strojů či logistiky. Logistika souvisí s dopravní infrastrukturou, která je ve špatném stavu, což zvyšuje celkové náklady.

Pozitivně zatím podle posledních pozorování dopadá volný trh na zemědělské výrobky (kaučuk, káva, kokos), neboť v Číně roste poptávka po těchto produktech. Tady je potenciál pro růst obchodu, Indonésie má výhodu díky rostoucí čínské populaci a tím i spotřebě. Údaje z ledna a února roku 2010 vypovídají, že zatím se předpovědi o záplavě indonéského trhu levným čínským zbožím nevyplňují. Zatímco vývoz do Číny stoupl oproti předchozímu roku o 138 %, dovoz jen o 50 %, přesto má Indonésie s Čínou stále obchodní deficit (The Jakarta Post, 2010). Obavy ze zruinování domácího trhu s obuví se prozatím také nevyplnily. I přes počáteční pochybnosti rostl trh s obuví a nebyl poškozen čínským přílivem. Jako vysvětlení lze uvést, že Čína přesunula některé firmy do Vietnamu a Indonésie a odtud dochází k následnému prodeji do Číny, takže prospěch nemají indonéští výrobci, ale ti čínští. Další vysvětlení z prozatímního odolávání domácího trhu je, že se přes počáteční šok z volného obchodu trh vzpamatoval, adaptoval se a začal s inovacemi (BBC News, 2010). Pozitivně vidí problém čínská strana, která zdůrazňuje růst obchodu a také čínských investic. V první polovině roku 2009 bylo v ASEAN investováno 100 milionů dolarů, to vychází téměř čtyřikrát více než ve stejném období o rok dříve. Čínští investoři namířili finance především do oblastí energetiky, financí, dopravy, automobilového průmyslu, rybolovu či zemědělství, tedy oblasti vysokého významu hlavně pro indonéský vývoz a čínský trh (China Daily, 2009).

Negativních dopadů se obává například indonéský list Jakarta Globe, který naznačuje škody ve formě ztráty pracovních míst. Lidé přicházejí o práci v průmyslech náročných na pracovní sílu, které jsou méně konkurenceschopné (Jakarta Globe, 2010). Indonésští představitelé varují, že až 2,5 milionu pracovních míst bude zrušeno v těchto průmyslech: zpracování kůže, výroba oceli, oděvů a textilu. Na jedné straně je tedy vidět optimismus ohledně ACFTA a dopadů na indonéskou ekonomiku, na druhé straně jsou oprávněné obavy místních podnikatelů a zaměstnanců z čínské konkurence. Otázkou zůstává, co do budoucna realizace ACFTA skutečně přinese pro Indonésii. Možnosti jsou dvě: první možnost představuje ekonomický růst, díky většímu objemu vývozu na čínský trh, ale i na ostatní trhy zóny volného obchodu. Ekonomický rozvoj by pak pozitivně působil na další indikátory, zvyšoval by se blahobyt ve společnosti a snižovala chudoba. Druhá možnost znamená silnou konkurenci čínského zboží na domácích i světových trzích, která ohrozí domácí podniky a průmysly a ty budou muset svoji činnost zastavit. Taková situace by znamenala rušení pracovních míst a zvyšování nezaměstnanosti. Zatím po roce fungování ACFTA není snadné určit, který efekt převládá, ale doposud se nenaplnily katastrofické scénáře o zruinování domácích výrobců a trh se dokázal s novou situací vypořádat.

6. Perspektivy budoucího vývoje

ASEAN a Čína dospěly do takové fáze ekonomické spolupráce, která je výhodná pro obě strany. Volný obchod zefektivní domácí průmyslovou výrobu, povede ke specializaci a žádoucímu ekonomickému růstu. ACFTA poslouží jako prostředek pro komplexní a úzkou spolupráci mezi Čínou a ASEAN zahrnující zónu volného obchodu, finanční spolupráci, regionální rozvoj, technologickou pomoc, makroekonomickou spolupráci a další oblasti společných zájmů (Cai, 2003).

Výzvou do budoucna zůstává spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany, která může omezit pravděpodobnost budoucích konfliktů. Státy se budou soustředit na zlepšování námořní bezpečnosti a reakcí na humanitární a přírodní katastrofy. ASEAN také očekává od Číny, že zlepší transparentnost v otázkách modernizace armády a s tím souvisejících budoucích záměrů (Storey, 2009). Rozvíjet se může spolupráce v netradičních oblastech, kterými jsou například zdraví, chudoba, životní prostředí, zločin (nelegální obchod s drogami, zbraněmi). Jedná se o problémy, které mají nadnárodní charakter, a proto představují hrozbu pro celý region.

Jak Čína tak ASEAN považují ACFTA za významný krok ve vývoji asijského regionalismu. Proto lze v následujících letech očekávat vznik dalších integračních seskupení v regionu východní Asie, o jejichž podobě v současnosti vyjednává ASEAN se svými regionálními partnery.

6.1. Asijský regionalismus

Ve východní Asii se od 90. let dynamicky rozvíjí regionalismus. Pokrok v integračních procesech je především odpovědí na asijskou finanční krizi a také na nárůst regionalismu ve světě. Finanční krize odkryla rozsah, jakým byly asijské ekonomiky navzájem propojeny, a dokázala, že finanční nestabilita v jedné zemi může ohrozit situaci v celém regionu. Jejich integrace je proto řízena trhem, reaguje na světové trendy, neboť v 90. letech vznikly nejmocnější obchodní bloky současnosti, jedná se o

Evropskou unií a Severoamerickou dohodou o volném obchodu¹². Jejich vznik vyvolal v asijských státech pocity vyloučení a izolace ze světové obchodní scény, a proto se začaly soustředit na integraci ve vlastním regionu.

Východní Asie se tak pomalu stává středem světového regionalismu. Od poloviny 80. let roste v regionu vzájemný obchod i toky FDI, a proto se zvyšuje závislost asijských zemí a vyvíjí se pocit regionální komunity. Země se propojují nejen skrze obchod, ale i skrz finanční transakce, přímé investice, technologie, pracovní sílu, turismus. Hlavními aktéry regionální integrace se staly Japonsko, Čína, Jižní Korea a ASEAN, státy začaly organizovat společná setkání a zahájily rozhovory. Vytvořená iniciativa se označuje jako ASEAN+3 a měla by zajistit regionální stabilitu a možnost lépe reagovat na budoucí finanční šoky. Stala se oficiální platformou pro dialogy mezi severovýchodní a jihovýchodní Asií a vedla k obnovení ideje na založení Východoasijského ekonomického společenství. V rámci něj by měla vzniknout také Východoasijská zóna volného obchodu (*East Asia Free Trade Area*, EAFTA), která by se stala protiváhou k NAFTA a EU, které do jisté míry diskriminují asijský vývoz.

6.2. Role sdružení ASEAN

ASEAN má výhodu v tom, že udržuje se všemi státy v regionu dobré vztahy, a proto je budování spolupráce snadnější. Naopak Čínu, Japonsko, Jižní Koreu, Hongkong a Taiwan zatěžuje břemeno minulosti a konfliktů, které je překážkou v aktivní ekonomické spolupráci. Nabízí se proto role ASEAN jako prostředníka, který svolá účastníky k jednomu stolu a bude vést vyjednávání. Stal by se přirozeným centrem asijského regionalismu, u jehož zrodu stál. Zóna volného obchodu ASEAN byla první svého druhu v Asii a žádné srovnatelné seskupení v severovýchodní Asii dodnes neexistuje.

Navázání bližší spolupráce mezi Čínou a ASEAN v roce 2001 vedlo k tzv. domino efektu, zvýšil se zájem ze strany dalších asijských států vstoupit do vyjednávání a užší spolupráce s ASEAN. Sdružení od té doby začalo vést jednotlivé rozhovory ohledně spolupráce nejen s Čínou, ale i s Japonskem, Jižní Koreou, Indií, ale i státy mimo

¹² Evropská unie vzniká podepsáním Maastrichtské dohody v roce 1992, NAFTA začala platit v roce 1994.

asijský kontinent – Austrálií a Novým Zélandem, kteří nechtějí být izolováni a přejí si participovat v asijském regionalismu. Dále má ASEAN obchodní styky s USA, se kterými vyjednávají individuálně jednotlivé státy sdružení (například Singapur).

6.2.1. ASEAN-Japonsko

Japonsko je pro jihovýchodní Asii významným obchodním a investičním partnerem, pro novější členy ASEAN je největším zdrojem technické a rozvojové spolupráce (Chia, 2007). V roce 2002 byla navržena japonským premiérem ekonomická dohoda o partnerství s ASEAN. V roce 2003 zástupci Japonska a ASEAN podepsaly Rámcovou dohodu o všeobecné ekonomické spolupráci. Japonský způsob jednání spočívá v dohodách o ekonomickém partnerství s jednotlivými členskými zeměmi spolu se zastřešující dohodou s ASEAN jako celkem. V roce 2012 partneři zamýšlejí realizovat zónu volného obchodu pro Japonsko a ASEAN-6 a do roku 2017 se připojí zbytek členů sdružení.

Vyjednávání o liberalizaci začalo v roce 2005, ale pokrok byl pomalý díky japonské neochotě liberalizovat zemědělství a pracovní trhy. Intenzivně jedná hlavně se zeměmi, kde jsou oboustranné zájmy největší – Malajsie, Thajsko, Indonésie, Singapur, Brunej, Filipíny. Ale i s nimi naráží na překážky, jako příklad může sloužit spor s Malajsií – pro Japonsko je nemožné liberalizovat většinu zemědělských produktů (hlavně rýži a hovězí) a Malajsie chce chránit svůj automobilový průmysl, naléhá proto, aby Japonsko poskytlo technickou pomoc pro toto odvětví (Baldwin, Carpenter, 2010).

6.2.2. ASEAN-Jižní Korea

V roce 2003 vznikl návrh na všeobecné partnerství mezi ASEAN a Jižní Koreou a o dva roky později Rámcová dohoda o všeobecné ekonomické spolupráci. Vyjednávání zóny volného obchodu narazilo na překážky ve formě tarifů na potraviny pro ASEAN a automobily, ocel a mobilní telefony pro Jižní Koreu (Chia, 2007). Korejský trh je méně významný pro ASEAN, Jižní Korea se spíše snaží, integrací s ASEAN, dohánět ostatní státy z regionu a také benefitovat z preferenčního přístupu na jeho trh

6.3. Potenciál pro vytvoření Východoasijské zóny volného obchodu

EAFTA by měla určitá pozitiva, neboť čím je větší trh, na kterém je založena zóna volného obchodu, tím větší úspory z rozsahu. Se zvětšujícím se trhem se zvyšuje atraktivita pro FDI ze strany zahraničních investorů, ale na druhé straně, čím více zemí se integrace zúčastňuje, tím je společenství méně soudržné, ztrácí kohezi a dochází k nesnázím v nalezení společných stanovisek.

EAFTA by mohla fungovat díky komplementaritě severních (vyspělých) zemí východoasijského regionu a jižních (méně rozvinutých) zemí. Například severní země východní Asie by mohly produkovat výrobky náročné na moderní technologie a jižní státy by produkovaly primární komodity. Díky přílivu FDI do států jihovýchodní Asie a transferu technologií by se zvyšovala jejich vyspělost.

Nastolená spolupráce by nemusela stát pouze na tradičních pilířích jako je liberalizace zboží a služeb, konkurenční politice, ochraně duševního vlastnictví, ale zahrnout i technickou pomoc, rozvojovou spolupráci a spolupráci v oblasti životního prostředí, čímž by se integrace stala hlubší a efektivnější s vyššími zisky. Ovšem stále jsou tu citlivé sektory a odvětví, jako například zemědělství. EAFTA má obsahovat nejen ekonomickou dimenzi, ale i politickou, kulturní, sociální. Státy se snaží ve východní Asii budovat komunitu a důvěru a předcházet tak politickým a vojenským konfliktům. Chybí však silný regionální vůdce, který by udával směr regionálním procesům, ASEAN k tomu sice má předpoklady, ale chybí mu institucionální způsobilost. Sdružení má nedostatek silných a efektivních institucí. A tak asijské státy preferují volné a dobrovolné schéma spolupráce bez zatížení smlouvami a dohodami. Výsledkem toho je, že se o regionální zóně volného obchodu intenzivně diskutuje, ale konečné rozhodnutí je odkládáno do budoucna a většina států upřednostňuje spíše bilaterální dohody, neboť jsou méně nákladné a otevření trhu jedné zemi je pro danou ekonomiku jednodušší.

6.4. Budoucnost asijského regionalismu

Mohou být regionální obchodní dohody prvním krokem ke světovému volnějším obchodu nebo bariérou k multilaterálnímu hnutí? Mezi ekonomy jsou dva tábory, jeden

obhajuje výhody a přínosy zón volného obchodu a dalších integračních uskupení a druhý tábor zdůrazňuje diskriminaci ve vztahu k multilaterálnímu přístupu s následky odklonu obchodu (Lee, Park, 2005). Dokázáno je, že regionální obchodní dohody mohou připravit domácí producenty na světovou konkurenci a pomáhají zabezpečit domácí politické reformy. Také vytvářejí tlak na ekonomiky, aby se podílely na multilaterálním vyjednávání (Chia, 2007).

7. Závěr

Bakalářská práce se věnovala nejprve vývoji vztahů mezi Čínou a sdružením ASEAN, aby se mohla ve čtvrté kapitole zaměřit na dopady zóny volného obchodu. Dospěla k závěrům, že se vztahy mezi Čínou a ASEAN od 90. let rapidně rozvíjely a prohlubovaly a tím rostla i závislost mezi regiony. Obě ekonomiky začaly spolupracovat v oblasti obchodu, investic či bezpečnosti. Viděly budoucnost ve vzájemné spolupráci, a tak v novém tisíciletí vznikla myšlenka na založení zóny volného obchodu. Následovala vyjednávání a uzavírání dohod o liberalizaci obchodu se zbožím, službami a liberalizaci investic. V roce 2010 se otevřel trh Číny a členů ASEAN-6 a většina cel byla zcela odbourána.

Práce se snažila analyzovat dopady zóny volného obchodu na zúčastněné státy. Dospěla k poznání, že nový obchodní režim přinese ekonomické přínosy ve formě růstu vzájemného obchodu, specializace na základě komparativních výhod jednotlivých států, což povede k větší efektivitě ve výrobě a k ekonomickému růstu. Integrovaný region má větší potenciál nalákat zahraniční investory, zvýší se tak příliv FDI do regionu Číny a jihovýchodní Asie. Je nutné si uvědomit případné hrozby plynoucí z ACFTA. Nejzřetelnější hrozbou je růst konkurence pro domácí průmyslové odvětví. Čína má komparativní výhodu v průmyslech náročných na pracovní sílu, dokáže produkovat levné zboží, které je oproti zboží produkovanému v ASEAN více konkurenceschopné. ASEAN se navenek zdá jednotný, ale pravdou je, že uvnitř sdružení jsou rozdíly, ať už ekonomické či sociální, a proto chybí dostatek soudržnosti mezi členy ASEAN, dále postrádá silné instituce, které by hájily zájmy sdružení jako celku. Velkou výzvou je rozvoj novějších členů sdružení – Kambodža, Laos, Myanmar a Vietnam, které potřebují podporu, aby se dokázaly přizpůsobit volnému obchodu a zvýšené konkurenci.

Nový obchodní blok pomůže snížit závislost na vyspělých trzích USA, EU a Japonska, které byly pro obě ekonomiky důležitými obchodními partnery. Zároveň se na ně zvýší tlak, co se týče případného vyjednávání o preferenčním vstupu na trh ASEAN nebo Číny. ASEAN a Čína mohou lépe prosazovat svoje zájmy v různých multilaterálních organizacích, musí se ovšem shodnout na společných stanoviscích a držet při sobě.

Případová studie se věnovala Indonésii, která se obávala z čínské konkurence, proto se snažila odložit platnost nulových cel u více než tří stovek celních položek. Nakonec se do ACFTA zapojila jak bylo naplánováno. Nejnovější data ukazují, že vývoz do Číny rostl daleko rychleji než dovoz z Číny, proto je možné očekávat přínosy pro indonéskou ekonomiku a možnost oživení jejího ekonomického růstu.

V budoucnu lze očekávat v regionu východní Asie vznik dalších integračních seskupení, které budou podporovány vidinou úspěchu Číny a ASEAN. Již nyní ASEAN vyjednává například s Japonskem, Jižní Koreou, Indií. Budoucnost ukáže, které další současné iniciativy budou realizovány. Mezi státy východní Asie vznikla myšlenka na založení zóny volného obchodu v rámci celého regionu. Vznikla by tak protiváha ke světovým obchodním blokům, tj. EU a NAFTA. Zatím však chybí silný hráč, který by vedl regionální integrační procesy ve východní Asii, a tak většina států vyjednává hlavně bilaterálně.

Seznam literatury

ASEAN Regional Forum. 2005.

<http://www.aseanregionalforum.org/AboutUs/tabid/57/Default.aspx> [11-01-2011].

ASEAN Statistic. 2010. <http://www.aseansec.org/stat/Table19.pdf> [31-03-2011].

ASEAN Trade Statistic Database. 2009. <http://www.aseansec.org/23752.htm> [11-04-2011].

ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation, 2001. *Forcing closer ASEAN-China economic relations in the twenty-first century*.

Asian Economic News. 2001. *ASEAN-China expert group to study impact of China in WTO*. http://findarticles.com/p/articles/mi_m0WDP/is_2001_April_2/ai_72999090/ [10-02-2011].

Balaam, D. N., Veseth, M. 2008 *Introduction to International Political Economy*. Person Education. USA.

Balassa, B. 1961. *The Theory of Economic Integration: An Introduction*. Greenwood. London.

Baldwin, R., Carpenter, T. 2010. A 3-bloc Dance: East Asian Regionalism and The North Atlantic Trade Giants. *The Singapore Economic Review* 55 (1), 27–47.

Bangkok Declaration, 1967. Bangkok.

BBC News. 2010. Indonesia's trade battle with China. 15 July. [online] Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/8819171.stm

Bičík, I. et al. 2003. *Regionální zeměpis světadílů*. Nakladatelství České geografické společnosti. Praha.

Cai, K. G. 2003. The ASEAN-China Free Trade Agreement and East Asian Regional Grouping. *Contemporary Southeast Asia* 25 (3), 387–404.

CIA Factbook. 2010. *The World Factbook*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> [27-12-2010].

CIA Factbook. 2010. *The World Factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html> [11-04-2011].

CIA Factbook. 2011. *The World Factbook*.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tt.html> [11-01-2011].

Cihelková, E. a kol. 2002. *Světová ekonomika : regiony a integrace*. Grada Publishing. Praha.

Cihelková, E. a kol. 2007. *Nový regionalismus – teorie a případová studie (Evropská Unie)*. C.H. Beck. Praha.

Cordenillo, R., L. 2005. *The Economic Benefits to ASEAN of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA)*. The Association of Southeast Asian Nations.
<http://www.aseansec.org/17310.htm> [21-03-2011].

Datamonitor. 2010. *Indonesia – Country Analysis Report*.

Embassy of The Republic of Indonesia, Washington DC. 2009. *Regulations on Free Trade Finalized*. <http://www.embassyofindonesia.org/news/2009/12/news121.htm> [31-03-2011].

Encyclopædia Britannica. 2011. *Cultural revolution*.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/146249/Cultural-Revolution> [15-01-2011].

Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between the Association of South East Asian Nations and the People's Republic of China. 2002.

- Gradziuk, A. 2010. *Implications of ASEAN-China Free Trade Agreement (ACFTA)*. Polish Institute of International Affairs (8), 19 January.
- Greenwald, A. 2006. The ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA): A Legal Response to China's Economic Rise?. *Duke Journal of Comparative & International Law* 16 (1), 193–217.
- Chia, S. Y. 2004. *ASEAN-China Free Trade Area*. Paper for presentation at the AEP Conference. Hong Kong.
- Chia, S. Y. 2006. ASEAN-China Economic Competition and Free Trade Area. *Asian Economic Policy Review* 1 (1), 102–128.
- Chia, S. Y. 2007. Whither East Asian Regionalism? An ASEAN Perspective. *Asian Economic Papers* 6 (3), 1–36.
- China Daily*. 2009. Indonesia, China to develop trade co-op. 24 August. [online] Dostupné na: http://www.chinadaily.com.cn/business/2009-08/24/content_8609069.htm
- Chow, M., E. 2006. ASEAN-China F.T.A.: Trade or Tribute?. *Singapore Year Book of International Law* 10, 251–267.
- Jakarta Globe*. 2010. China Trade Deal to Cost Indonesia 'Millions of Jobs'. 11 January. [online] Dostupné na: <http://www.thejakartaglobe.com/business/china-trade-deal-to-cost-indonesia-millions-of-jobs/351950>
- Kunešová, H., Cihelková, E. a kol. 2006. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. C. H. Beck. Praha.
- Lee, J.-W., Park, I. 2005. Free Trade Areas in East Asia: Discriminatory or Non-discriminatory? *World Economy* 28 (1), 21–48.
- Men, J. 2007. The Construction of the China-ASEAN Free Trade Area: A Study of China's Active Involvement. *Global Society: Journal of Interdisciplinary International Relations* 21 (2), 249–268.

- Park, D. 2007. The Prospects of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA): A Qualitative Overview. *Journal of the Asia Pacific Economy* 12 (4), 485–503.
- Roberts, B., A. 2004. A Gravity Study of the Proposed China-ASEAN Free Trade Area. *The International Trade Journal* 18 (4), 335–383.
- Salam, F. M. 2009. The Impact of ASEAN-China Free Trade Agreement on Indonesian Trade. *Economic Review*. 1–10.
- Saw, S-H. et al. 2005. *ASEAN-China relations: realities and prospects*. Institute of Southeast Asian Studies. Singapore.
- Sheng, L. 2007/2008. China's Relations With Southeast Asia. *Regional Outlook-Southeast Asia*. 10–13.
- Storey, I. 2009. ASEAN-China Defence and Security Ties: Improvements and Barriers. in *The ASEAN-China Regional and Sub-regional Cooperation Workshop*. Singapore. Dostupné na: http://www.rsis.edu.sg/publications/conference_reports/RSIS_ASEAN-China%20Conference_151209_v2.pdf
- Sukma, R. 2009. Indonesia-China relations: The Politics of Re-engagement. *Asian Survey*. 591 – 608.
- Thangavelu, S. 2010. *Will ASEAN benefit from the ASEAN-China FTA?*. East Asian Forum. 27. January. <http://www.eastasiaforum.org/2010/01/27/will-asean-benefit-from-the-asean-china-fta/> [11-03-2011].
- The Association of Southeast Asian Nations, 2009. <http://www.aseansec.org/20024.htm> [27-12-2010].
- The Association of Southeast Asian Nations. 2011. *ASEAN Statistic*. <http://www.aseansec.org/stat/Table5.pdf> [15-01-2011].

The Jakarta Post. 2010. Mari insists ACFTA will benefit Indonesia. 13 April. [online] Dostupné na: <http://www.thejakartapost.com/news/2010/04/13/mari-insists-acfta-will-benefit-indonesia.html>

The World Bank. 2011. <http://data.worldbank.org/country/indonesia> [11-04-2011].

The World Bank. 2011. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> [3-02-2011].

Tongzon, J.L. 2005. ASEAN-China Free Trade Area: A Bane or Boon for ASEAN Countries?. *The World Economy* 28 (2), 191–210 .

Vlček, T. 2008. *ASEAN - Sdružení států jihovýchodní Asie*. Internetový politologický časopis e-Polis. <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/287-asean-sdruzeni-statu-jihovychodni-asie.html> [10-01-2011].

Voice of America. 2010. Indonesian Trade With China Rises, Despite Fears of Tough Competition. 12 May. [online] Dostupné na: <http://www.voanews.com/english/news/Indonesian-Trade-With-China-Rises-Despite-Fears-of-Tough-Competition--93577834.html>

Wang, V. W. 2007. *The Logic of China-ASEAN Free Trade Agreement: Economic Statecraft of “Peaceful Rise”*. China in the World, the World in China International Conference. University of Malaya.

Wong, J. et al. 2006. *China-ASEAN relations: economic and legal dimensions*. World Scientific. USA.

WTO, 2010 http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm [30-12-2010].

ŽÍDEK, L. 2006. Hospodářský vývoj Číny: (1949-2005). *Národohospodářský obzor*, 72–90.